

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KUR'ÂN-I KERİMDEKİ RENKLER VE RENK İFÂDE EDEN
KELİMELERİN TAHLİLİ

Danışman
Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR

Hazırlayan
Beşir ÇELİK

ŞANLIURFA
2010

ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR'in danışmanlığında, Beşir ÇELİK'in hazırladığı "Kur'an'ı Kerimdeki Renkler Ve Renk İfade Eden Kelimelerin Tahlili" konulu bu çalışma 27.01.11 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR H. Akdemir

Üye : Prof. Dr. Musa K. Yılmaz M. Yılmaz

Üye : Doç. Dr. Murat AKGÜNÖZ M. Akgünöz

Bu Tezin Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

Prof. Dr.

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılarını, çizelge, şekil ve fotoğraflarını kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER	
ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR	II

GİRİŞ

RENK KAVRAMI, RENKLERİN MAHİYETİ, ANLAMLARI, ÖNEMİ TARİHTEKİ YERİ VE ALGISI.....	1
---	----------

A. Rengin Tanımı	1
B.Görme Olayı Renklerin Oluşumu ve Sınıflandırılması	1
C. Renklerin Anlamları ve Psikolojik Etkileri	2
D. Renklerin Önemi	4
E.Renklerin Kültürümüzdeki Yeri ve Önemi.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR’ANDA ZİKRİ GEÇEN RENKLER

A. Genel Olarak.....	13
B. Renk Anlamındaki Kelimelerin Geçtiği Ayetler ve Tahlilleri	14
1. <i>Sıbg</i> Kelimesi ve Kelimenin Geçtiği Âyetler	14
2. <i>Levn</i> Kelimesi ve Kelimenin Geçtiği Ayetler	17
a. <i>Levn</i> Kelimesinin Tekil Haliyle Geçtiği Ayetler	18
b. <i>Levn</i> Kelimesinin çoğul haliyle geçtiği ayetler	19
C. Kur’an’da Zikri Geçen Renkler	24
1. Beyaz ve Siyah Renkler.....	25
a. Beyaz ve Siyah Rengin Birlikte Geçtiği Ayetler	28
b. Beyaz Rengin tek başına zikredildiği Ayetler	30
c. Siyah Rengin tek başına zikredildiği Ayetler	25
2. Yeşil Renk	32
3. Sarı Renk	36

4.Kırmızı Renk	41
5.Mavi Renk	42

İKİNCİ BÖLÜM

KURAN'DA RENK İFADE EDEN BAŞKA TABİRLER VE RENKLERLE VERİLEN MESAJLAR	50
--	-----------

A.Kuran'da Renk İfade Eden Başka Kelime Ve Tabirler	44
---	----

1.Cennetin Vasfı Olarak Yeşil.....	44
------------------------------------	----

2.Siyah Anlamındaki “Ahva” Kelimesi	44
---	----

3.Kırmızının Gül İle İfadesi	45
------------------------------------	----

4.Dağlara Renkli Yün Benzetmesi	46
---------------------------------------	----

5.İhtiyarlık Sembolü Olarak Saçların Ağarması	47
---	----

6.İnsanoğlunun Yaratıldığı Hammaddenin Rengi.....	48
---	----

7.Bahçenin Kapkara Kesilmesi	48
------------------------------------	----

8.Nur ve Zulmet Kavramları	49
----------------------------------	----

9.Gece ve Gündüz Kavramları	50
-----------------------------------	----

B. Renklerle Verilen Mesajlar.....	51
------------------------------------	----

SONUÇ	54
-------------	----

EKLER.....	56
------------	----

BİBLİYOGRAFYA	60
---------------------	----

ÖZET.....	
-----------	--

ABSTRACT.....	
---------------	--

ÖNSÖZ

Renkler, insanın dış dünyayı algılamasında, çalışıp çabalamasında ve seçiciliğinde çok büyük rol oynarlar. İç ve dış dünyamızı şekillendiren ve canlandıran renkler olmasaydı muhtemelen insanlar, bugün buldukları kültür, teknik ve medeniyet ortamını yakalayamazlardı. Zira renk seçiciliği kendilerine ihsan edilmeyen varlıkların ilerleme kaydedebilmeleri imkânsız gibi görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında renkler, insan için hayatı bir öneme haiz unsurlardandır ve Yüce Allah tarafından insanlara bahşedilmiş büyük nimetlerindendir.

Kur'an'ı Kerim, Allah'ın kelamı olduğundan ondaki her kelime ve her ifade bizim için çok önemli ve anlamlıdır. İnsanlar ve tüm canlılar için büyük önem arz eden renklerin ilâhi kelimeler olan Kur'an-ı Kerim'de nasıl ve ne şekilde yer aldıklarını bilmek, Kur'an'a inanan ve ona ehemmiyet veren araştırmacılar için büyük önem arz etmektedir.

Tezimizin amacı, Kur'anda hangi renklere temas edildiğini tespit etmek, renk ifade eden kelimelerin tahlilini yapmak, Kuranda renk kavramının nasıl ne şekilde ve hangi amaçla yer aldığını incelemek ve Kur'an'ın renkler vasıtasıyla verdiği mesajlara dikkat çekmektir.

Tezimiz, bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında konunun anlam ve önemine kısaca değindikten sonra renk kavramı, renklerin mahiyeti ve renklerin tarih ve kültürümüzdeki yeri ve önemi üzerinde durduk. Bu bağlamda, renk nedir? sorusuna cevap aradık, Renklerin oluşabilmesi için gerekli olan koşulları sıraladık. Renklerle ilgili, eski kültür ve medeniyetlerden, edebiyat ve tasavvuf geleneğimizden, atasözlerimizden ve Hz peygamberin hadislerinden kısaca örnekler sunduk.

Birinci bölümde ise, Kur'an'da yer alan belli başlı renkleri ve bu renklerin geçtiği ayetlerdeki tahlillerini yapmaya çalıştık. Bu amaçla, önce Kuranda geçen renk anlamındaki kelimeleri, ardından da, Kuranda yer alan belli

başı renkleri ve bu renklerin yer aldıkları ayetleri araştırdık. Ayetlerde geçen renk ifadeleri ile ilgili gerek mfessirlerimizin ve gerekse konuyla ilgili değerli çalışmaları olan akademisyenlerimizin görüşlerine zaman zaman yer verdik.

İkinci bölümde, ilk önce, renk ifade eden veya renkle yakın ilişkisi olan diğer bazı kelime ve ifadeler üzerinde durduk. Daha sonra, Kur'an'ın renklerle verdiği mesajlara dikkat çekerek renk ifadelerinin yer aldığı ayetlerden çıkarabileceğimiz dersleri ve alabileceğimiz mesajları sıraladık.

Son olarak, bu çalışmam sırasında, bana emeği geçen danışman hocam, Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR başta olmak üzere, tez konusunu belirlemede bana yardımcı olan ve ders döneminde danışman hocam olan Prof. Dr. Ahmet BEDİR'e, görüşlerinden sıkça istifade ettiğim Tefsir Bilim Dalı Başkanı, hocam, Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Beşir ÇELİK
şanhurfa 2010

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
Ans.	: Ansiklopedi
AÜ	: Atatürk Üniversitesi
b.	: bin
Bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Derg.	: Dergisi
Dr.	: Doktor
Fak.	: Fakültesi
HÜ	: Hacettepe Üniversitesi
Hz.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
Mat.	: Matbaa, matbaası
md.	: Madde, Maddesi
Neş.	: Neşriyat
Prof.	: Profesör
r.a.	: Radiyallahü anhü
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SÜ	: Selçuk Üniversitesi
s.a.v.	: Sallallahü aleyhi vesellem
ŞİA	: Şamil İslam Ansiklopedisi
Tlf.	: Telif eden
tsz.	: Tarihsiz
Ünv.	: Üniversite
vb	: Ve benzeri
Yay.	: Yayınlar

GİRİŞ

RENK KAVRAMI, RENKLERİN MAHİYETİ, ANLAMLARI, ÖNEMİ, TARİHTEKİ YERİ VE ALGISI

A. Rengin Tanımı

Kaynaklarda renk için değişik tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

Renk, bir şeyi diğerinden ayıran özelliktir.¹

Renk, genel anlamda cisimlerin yansıttığı ya da yaydığı ışığın gözle algılanmasına ilişkin ton, parlaklık ve doymuşluk olmak üzere üç nitelikte betimlenen özelliktir.²

Renk, ışığın görme organlarımızda meydana getirdiği intibadır.³

Renk, maddelere çarpıp yansyarak göze ulaşan ışığın beyinde uyandırdığı duygudur.⁴

Renk, bir kaynaktan yayımlanan, ya doğrudan ya da kendisi ışık kaynağı olmayan bir cisimle etkileştikten sonra algılanan bir ışığın göz üzerindeki izleniminden kaynaklanan duyuma denir.⁵

Renk, ışığın değişik dalga boylarının gözün retinasına ulaşması ile ortaya çıkan bir algılamadır.⁶

Tanımlara baktığımızda renk için şu unsur ve özellikler öne çıkarılmıştır: Işığın varlığı, rengin göz tarafından algılanması ve ayırt edici özelliğe sahip olması.

B.Görme Olayı, Renklerin Oluşumu ve Sınıflandırılması

Çevremizde gördüğümüz her şeyin rengi, maddelerin yapısında bulunan pigmentlere bağlıdır. Pigmentler, hem gözümüzde hem de nesnelere genellikle dış yüzeylerinde bulunarak renklerin oluşmasını sağlayan özel moleküllerdir.

¹ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l Arab*, Dar'u Sadr, Beyrut, XIII, 393.

² *Ana Britannica*, Genel Kültür Ans. Hürriyet, Ana Yay. 1993, XXVI, 206.

³ *Yeni Türk Ansiklopedisi*, Ötüken Neş. İst. 1985, VIII, 3218; Büyük Ans. Milliyet, 1991, III, 782.

⁴ *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, Türkiye Gazetesi Yay. XVII, 5188.

⁵ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi*, Gelişim Yay. İstanbul, 1986, XVI, 9768.

⁶ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Renk>.

Çiçeklerin yapraklarındaki renk çeşitliliğinin nedeni, yapılarında bulunan pigment moleküllerinin ışığa karşı verdikleri tepkidir.

Her varlığın bir rengi vardır. Rengin oluşması için gerekli olan ilk koşul ışığın varlığıdır. Bunun için gerekli olan ışınlar Güneş'ten Dünya'ya ulaşır. Atmosferden süzülen ışık yeryüzüne dağılır ve rastladığı maddelerin hepsine çarparak yansır. Işığın çarptığı maddelerin, ışığı yutmayıp yansıtacak özelliklerde olması gereklidir.

Güneş'ten gelen ışınlar gözümüzün tabakalarından geçip retina bölgesinde elektrik sinyaline dönüşür. Daha sonra bu elektrik sinyalleri, insan beyninde görüntüyü algılamakla sorumlu olan görme merkezine ulaşır. Görme merkezine gelen elektrik sinyalleri, burada bulunan sinir hücreleri tarafından "renk" olarak algılanır.

O halde, renklerin oluşabilmesi için kısaca şu şartların oluşması gerekmektedir:

i. Işığın (güneşin) varlığı,

ii. Işığın işleyen ve uygun hale getiren atmosferin varlığı. Zira atmosfer, ışınları süzmek üzere tasarlanmış dev bir arıtma tesisi gibidir. Atmosferin özel katmanları sayesinde bu ışıklardan sadece gereken miktar kadarı yeryüzüne ulaşır.

Zararlı ultraviyole ışınları da süzülür. Kısacası atmosfer, koruyucu bir kalkan gibidir. "biz semayı korunmuş bir tavan yaptık." âyetinde buna işaret olduğu söylenebilir.

iii. Işığın çarptığı maddelerin, ışığı yutmayıp yansıtacak özelliklerde olması

iv. Işık dalgalarını algılayan gözün varlığı, ışık dalgalarının görme organlarıyla uyum içinde olması.

v. Güneş'ten gelen ışınların, gözümüzün tabakalarından geçip retina bölgesinde elektrik sinyaline dönüştürülmesi ve bu sinyallerin beyin tarafından algılanması.

vi. Görme merkezine gelen elektrik sinyallerinin, burada bulunan sinir hücreleri tarafından "renk" olarak algılanabilmesi.

Şu halde, insan tarafından renklerin algılanması ışığa, ışığın cisimler tarafından yansıtılışına ve öznenin göz yardımıyla beyne iletilmesi sayesinde gerçekleşir.

Renklerin sınıflandırılmasına gelince; kaynaklarda etkilerine göre, renkler için çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Renkler bazen temel, bazen de birincil, ikincil ve üçüncül renkler olarak sınıflandırılmıştır. Newton'a göre, temel renkler kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, indigo (çivit) ve mordur. Renkler sıcak ve soğuk renkler olarak da sınıflandırılmıştır. Sarı, kırmızı ve turuncu sıcak renkler; mavi, yeşil ve mor da soğuk renkler olarak algılanır.⁷

C. Renklerin Anlamları ve Psikolojik Etkileri

Renkler, hayatımızın önemli parçasıdır. Renklerin ifade ettiği anlamlar insandan insana değişebilmekte, onlarda farklı bakış açıları oluşabilmektedir. Bakış açılarının oluşumunda ırk, coğrafya, iklim şartları, yaşam tarzları, ekonomik şartlar, siyaset, düşünce ve inanç gibi pek çok faktörün etkisi vardır. Meselâ, batı dünyasında siyah yas, beyaz ise masumiyet rengi iken Afrika'da yaşayan zenciler için siyah iyilik, beyaz kötülük manasını taşımaktadır.⁸

Renklerin insan psikolojisi üzerindeki etkisi çeşitli deneylerle tespit edilmiştir. Yapılan deneylerde, pembe renge bakan kişilerin rahatladıkları, kırmızı, turuncu ve sarı gibi sıcak renklere bakanlarda tansiyonun yükseldiği, nabzın ve solunumun hızlandığı, terlemenin çoğaldığı, mavi rengin ise tam tersi etki yarattığı belirlenmiştir.⁹

Renkler bazen insanın karakterini yansıtabilmekte, yaşamında olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir. Tesbit edebildiğimiz kadarıyla bazı renklerin anlam ve etkilerini şöyle sıralayabiliriz:

Kırmızı, insan üzerinde geniş bir etki alanına sahip en dikkat çeken renklere dendir. Genellikle sıcak, ateş, kan, aşk, samimiyet, güç, heyecan simgeleyen bir renk olarak bilinir. Tansiyonu yükseltir, kan akışını hızlandırır, adrenalin ve gençlik simgesidir. Cahiliyye şiirinde, gençlik dinamizmini ifade

⁷ Harun Yahya, *Allah'ın Renk Sanatı*, Vural Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 16–17.

⁸ Sezer, Sennur, *Renklerin ve Simgelerin Gücü*, Evrensel Kültür, İstanbul, 1999 S. 87, s.30.

⁹ www.psikolojisayfam.com/renklerin-etkileri/renklerden-nasil-etkileniriz.html (13.02.2008).

ederdi.¹⁰ Olumlu anlamda alındığında diriltici, uyarıcı, canlılık verici, yüreklendirici, teşvik edicidir. Olumsuz anlamda alındığında ise, ateşli karakteriyle öfkenin, nefretin, katliamın ve şeytanın rengidir.¹¹

Beyaz renk, saflığın temizliğin iyilik ve güzelliğin rengi olarak bilinir. Klasik Arapçada hayatı simgelemektedir. Su ve ekmeğe “iki beyaz (ebyazeyn)” denmiştir.¹² Araplar ruh temizliğini beyaz olarak ifade etmişlerdir.¹³

Siyah, Araplarda bütün renklerin aslı kabul edilmiş, bunda *esved*'in *seyyid* (efendi) kelimesiyle aynı kökten gelmesi etkili olmuştur.¹⁴ Arapçada siyahın anlam alanı çoğunlukla kötüdür. Esved, yılan, gece, sıcak anlamlarında kullanılmıştır. Akrep ve yılan *esvedeyn-iki siyah* denir.¹⁵ Ölümü ve hüznü çağrıştırdığından siyah, genellikle matemın rengi olarak bilinir. Duygusallığı ve hüznü simgeler. Gücü ve tutkuyu temsil eder. Bizde ve batıda siyah matemı temsil ederken, Japonya'da siyah mutluluktur.

Yeşil, doğanın ve baharın rengidir. İç açıcı bir etkiye sahip olduğundan ve ruhu yatıştırdığından dolayı yeşil renk, hayatın, canlılığın, zevk ve sükûnetin rengi olarak bilinir ve hayatın, refah ve bereketin, barış ve umudun güven ve iyimserliğin sembolü olarak yorumlanır. Ayrıca yeşil, ebedî gençlik ve ölümsüzlüğü temsil etmektedir. Sükûnet ve rahatlık temin ettiği için soğuk renklerden sayılmıştır.¹⁶ Yeşil, İslam düşüncesinde de inancın ve iyi niyetin sembolü olarak bilinir.

Mavi, gökyüzünün, geniş ufukların ve denizin rengidir. Sınırsızlığı, sükûneti, üretkenliği ve uzak bakışlılığı simgeler. Huzuru temsil eder ve sakinleştirir. Araplar, mavinin kan akışını yavaşlattığına inanır nazar boncuğu o yüzden mavidir.¹⁷

Kur'ân'da geçen semâ/gök, bahr/deniz gibi kelimeler, maviyi temsil etmektedirler. Bu açıdan bakılınca mavi, dinî sezginin, derin düşüncenin rengi olmaktadır. Zira düşünce ufku derin ve etkileyici kişilerin daima yükseklerle yani

¹⁰ İbrahim Muhammed Ali, *el-Elvan fi Şi'ri'l Arabi Kable'l İslam*, “Levn” md. TDV, s.571.

¹¹ Mennan, Zeynep, *Günlerin Köpüğünde Renkler ve Çağrıştırdıkları*, HÜ Edebiyat Fak. Derg. C.19, S. 2, s.85.

¹² İbn Manzûr, Muhammed b. Mükarrem, *Lisanü'l Arab* “byz-بيض” md. ; *İslam Ans. DİA*, s.571.

¹³ *İslam Ans. DİA*, XXXIV, s. 571.

¹⁴ İbn Cinni, *el-Haşa'ış*, III, 63. Daru'l Hüda, Beyrut, tsz.

¹⁵ Ebu Davûd, Salât 165; Tirmizi, Mevakıt, 170.

¹⁶ Kılıç, Sadık, *Kur'an Sembolizmi*, Kılıç Kitabevi Yay. İst. 1991. s. 110.

¹⁷ <http://tr.wikipedia.org/wiki/renk>.

semaya ve denizlere bakarak ilham almaları durumu daha da anlaşılır hale getirmektedir. Bu da semanın ilahî aşkınlık hissini uyarıcı ve harekete geçirici bir biçimde olması sebebiyledir.¹⁸

Sarı, ışığın, sevincin, üretim ve verimliliğin rengi, geçiciliğin ve dikkat çekiciliğin sembolüdür. Dikkat çekiciliğinden dolayı dünyada ticari taksiler sarıdır. Son derece parlak olduğundan, insana zevk ve ferahlık veren bir renk olarak da bilinir. Ayrıca sarı, ısı ve ışık kaynağı olan güneşin rengi olduğu için ışık ve aydınlığı en çok yansıtan renktir. Sarı renk aynı zamanda hayatın geçiciliğini, kemalden sonraki zevali ifade eder. Sarı canlılık ve neşenin rengi olduğu kadar, hüznün ve sonbaharın da rengidir. Bu iki zıt etkiyi de içinde barındırdığı için insanda duygu ve zihin karışıklığına neden olabilmektedir.¹⁹

D. Renklerin Hayatımızdaki Yeri Ve Önemi

Renkler, Allah'ın varlığının delillerinden olup O'nun sonsuz kudretine ve tabiattaki eşsiz sanatına delalet eden hakikatlerin başında gelirler. Renkler tabiattaki güzelliklerin birer sembolleri, Allah'ın mahlûkatı süslemesinin birer tezahürleri oldukları gibi farklılıkların da alametleridir. Bu cihetten Allah'ın sonsuz kudretine ve ilmine delalet ederler. Nitekim Yüce Allah, Rum 30/22. âyetinde şöyle buyurmaktadır:

“Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda bilenler için elbette ibretler vardır.”

Nahl Sûresi'nin 13.âyetinde de aynı husus şu şekilde dile getirilmektedir:

“Sizin için yeryüzünde çeşitli renk ve biçimlerle yarattığı şeyleri de sizin hizmetinize verdi. Öğüt alan bir toplum için bunda ibretler vardır.”²⁰

İkinci ayetin sonunda, *“Öğüt alan (tezekkür eden) bir toplum için bunda ibretler vardır.”* ifâdesindeki *“tezekkür”*, üzerinde düşünülen varlıkların türlerini, özelliklerini hatırlayarak, dikkate alarak hakikati anlama gayreti için kullanılmaktadır.²¹

¹⁸ Kılıç, a.g.e. s.143.

¹⁹ www.wikipedia.com.

²⁰ Nahl, 16/13.

²¹ Hayreddin Karaman-Mustafa Çağrı-İbrahim Kâfi Dönmez-Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu, Türkçe Meâl ve Tefsir*, III, 342-343

Kur'an'ı Kerim'de bunlara benzer daha birçok ayette Allahın insanlar için yarattığı ve istifadesine sunduğu nimetlere vurgu yapılmakta, Allah'ın kudretine ve sonsuz lütfüne dikkat çekilmektedir. Böylece, insanın sonsuz lütuf sahibi olan Rabbini tanıyıp O'na şükretmesi gerektiği bildirilmektedir.

Yeryüzündeki ve gökyüzündeki her renk, her şekil, her ayrıntı, insanı tefekküre sevk eder, Yüce Yaraticıyı hatırlatır ve insanın tabiata ibret nazarıyla bakmasına yol açar. Düşünen insan gördüğü bir tablonun bir ressamı olduğunu ilk baktığında nasıl anlıyorsa, çevresindeki rengârenk, ıslıl ıslıl ve son derece estetik ortamın da bir yaratıcısı olduğunu aynı şekilde anlayacaktır. Böceklerden kuşlara, bitkilerden balıklara kadar tüm canlılarda renk tasarım ve bileşiminden oluşan harikulade ve kusursuz bir sanat söz konusudur.

Kâinattaki bu eşsiz sanata bakıldığında Yüce Sani'in kudreti, evrendeki nizam ve intizam müşahede edilir. Dolayısıyla bu müşahede, insanları tefekküre sevk eder ve Yaratana götürür. Aşağıdaki dizelerimizde bu gerçeğe dikkat çekilmiştir:

*Bakınca şu sanata, görünüür yüce Sani',
Her doğa kaleminde hep O'nun imzası var.
Hep zikreder Allah'ı, maddenin hal lisanı.
Her karanlık noktada hep O'nun ziyası var.
Nakış nakış tabiat, baştan başa kainat,
O'ndan hep izler taşır, varlığına beyyinat..
İzleri net görürsün, gözünden perdeyi at!.
O'nun eserlerinde hakikat mayası var.
Şu karanlık kalbine, tefekkür kandili yak!
Ve Hakk'ın rahmetinin eserlerine bir bak!
Kimden hak alacaksın, kime vereceksin hak.
Teslim olur emrine, her kim ki hayâsı var.²²*

Allah kâinattaki her şeyi insana hizmet etmesi, onun huzuru ve mutluluğu için yaratmıştır. Renkler de, varlıkları algılamamıza ve birbirlerinden ayırt etmemize yarayan, Yaratanın eşsiz sanatını, evrendeki estetiği ve güzelliği

²² Şiir defterimden alıntıdır.

görmemize vasita olan semboller ve duyular olup Allah (cc)' ın biz kullarına bahşettiği büyük nimetlerdendir.

Karın beyazlığı, şafağın kızılığı, güneşin sarılığı, denizin maviliği, bitkilerin yeşilliği gündüzün aydınlığı (beyazlığı), gecenin karanlığı (siyahlığı) bu güzelliklerden bazılarıdır. Doğanın güzelliğinin büyük bölümünü, bulutlarla bezeli mavi gökyüzü, alev rengi bir gün batımı, otların ve yaprakların yeşili, çiçeklerin, böceklerin ve kuşların rengârenk görünümü oluşturur. Hayranlık uyandıran büyük bir doğa olayı da bütün ana renkleri ihtiva eden gökkuşağıdır.²³

Yılın dört mevsimi de farklı renk manzaralarıyla karşımıza çıkmaktadır. Çiçeklerin birbirinden güzel renklerinden, gökyüzünün masmavi rengine, küçücük bir kelebeğin kanatlarındaki renk ve desen uyumundan, tavus kuşunun tüylerindeki renklere, meyvelerin ve sebzelerin iç açıcı renklerine varıncaya kadar, yeryüzündeki ve gökyüzündeki her renk, insanın, bunları Yaratanın varlığı üzerinde düşünmesi içindir. Yaratmada ortağı olmayan Allah, tadı, kokusu, rengi, deseni farklı olacak şekilde bitkileri, doğadaki her şeyi, bunları düşünüp anlayabilen ve güzelliklerini fark edip hayranlıkla seyreden insan için yaratmıştır.

Renk olgusu, varlık dünyamızın en ayrılmaz elemanlarından birisidir. Renkler hem insanların çevrelerini tanımaları, hem de diğer canlıların yaşamlarını sürdürmeleri için önemli unsurlardır. Doğadaki tüm renkler insan ruhuna zevk verecek ve hoş gelecek şekilde yaratılmış ve düzenlenmiştir.

Allahın yüce kelamı ve dinimizin temel kaynağı olan Kur'an'ı Kerim'e baktığımızda yer yer renklerin ve renk ifadelerinin geçtiğini görürüz. Bu renklerle soyut veya somut bazı hakikatler dile getirilmiş ve idrakimize sunulmuştur. Diğer bir ifadeyle, Kuran'da yer alan renkler, şahadet ve gayb âlemleriyle bunlarda mevcut olan olay veya hadiseleri içine almaktadır.²⁴

Asıl konumuz olan **“Kur'an-ı Kerim'deki renkler ve renk ifade eden kelimelerin tahlili”**ne geçmeden önce renk kavramı, renklerin mahiyeti, tarih ve kültürlerdeki yeri ve algısı üzerinde kısaca durmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

²³ *Temel Britannica*, XIV, 215.

²⁴ Kılıç, *a.g.e.*, s. 29.

E. Renklerin Kùltürümüzdeki Yeri ve Önemi

Renkler, doğadaki ihtişamı en güzel yansıtan, toplumda teknik, estetik, dinî, psikolojik ve sosyolojik pek çok yönden değer ifade eden önemli unsurlardır. Bu yüzden renkler, tarihin en eski dönemlerinden beri insanların dikkatini çekmiş, eşyayı tarif, tasnif ve bildirme hususlarında yardımcı unsurlar olarak kullanılmışlardır. Şimdi tarihte, kùltürümüzde, tasavvufta ve hadislerde renklerin kullanılış biçimini görelim.

1-Tarih ve Kùltürümüzde Renkler: İnsanların renklerle ilgisi çok eski tarihlere kadar gitmektedir. Şamanlar, Kızılderililer, Çinliler, eski Mısırlılar ve Yunanlıların renklerle ilgilendikleri, renkleri değişik amaçlarla kullandıkları ve mahiyetini bilme çabası gösterdikleri bilinmektedir. Millattan önce 1550 yılına kadar giden ve rengin tedavi amaçlı kullanıldığı gösteren eski Mısır'dan kalma papirüsler bulunmaktadır. Antik Yunan düşüncesinde rengin ışıkla ilgisi çözülmeye çalışmış, niteliği üzerinde bilimsel teoriler geliştirilmiştir. Özellikle fizikçi Hipocrates, Lucretius, Eflatun, Pisagor, Aristo, Stoacılar, Galen(Calvus), Öklid ve Ptolem, görme duyusu olan gözle görülen nesne arasındaki bir ilişkiden söz eden ve bu ilişkinin niteliğini çözmeye çalışan antikçağ Grek düşünürleridir.²⁵

İslam tarihinde de renk, hem felsefe, fizik, optik ve astronominin konusu olmuş, hem de astrolojide, edebiyat, mimari, tezhip, seramik ve minyatür süslemelerinde bolca kullanılmıştır. Birûni, semavi cisimlerle renkler arasında irtibat olduğunu ifade ederek renklerin astrolojik sembolizmine ve kullanımına değinmiştir. Osmanlı döneminde yetişen Levni lakaplı Abdülcélil Çelebi, Osmanlı minyatür sanatında renkleri eserlerinde ustalıkla kullanmış ve renk uyumuna dikkat etmiştir. Edirne'de Selimiye Şifahanesi'nde hastalar renkli odalarda müzik ve su ile tedavi edilmiştir. Endülüs'te İslam mimarisinin önemli bir sarayı olan Medinetüzzehra'daki 15.000 direk altınla kaplanmış, zümrüt, yakut, mermer ve inciyle süslenmiş, taş üzerine süse ağırlık verilerek renk sanatı bütün inceliğiyle uygulanmıştır.²⁶

²⁵ *İslam Ans. DİA*, "Levn" md. XXXIV. s. 572.

²⁶ *İslam Ans. DİA*, "Levn" md. XXXIV. s. 574.

İslam tarihinde, Kindi, Farabi, İbn Sina, İbn-i Heysem ve İbn Bacce renkler üzerinde çalışmaları olan müsluman filozof ve düşünürlerden bazılarıdır.²⁷

Batı dünyasında ise, ışık, görme ve renk konusundaki ilk bilimsel çalışmalar 1666 yılında Isaac Newton tarafından yapılmıştır. Newton karanlık odaya yerleştirdiği prizmaya gönderdiği güneş ışığının prizmada kırılması sonucu oluşturduğu renkleri inceleyerek güneş ışığının farklı kırılabilme dereceleri olanışınlardan dolayısıyla renklerden oluştuğunu gözlemlemiştir.²⁸

Asırlar boyunca milletlerin hayatı ve kültürü, adetleri, gelenek ve göreneklerinde renkler türlü mana, mesaj ve haber ifade etmişlerdir. Türk edebiyatında ilk destanlar çağından başlayarak, İslamiyet'ten önceki ve sonraki edebiyatta, tasavvuf, divan ve halk edebiyatında renkler önemli yer tutmuşlardır. Edebiyatçılar ve yazarlar şiirlerinde ve eserlerinde renk ifadelerine sıkça yer vermişlerdir.

Eski Mısır ve Yunanlılarda renge gizemli ve simgesel bir olgu olarak yaklaşmıştır. Eski Mısırlılar renklere ve renklerle yapılan şifaya çok önem verdikleri, özellikle kırmızı, yeşil ve mavi renkleri bolca kullandıkları bilinmektedir. Yine, mimari ve heykeltçilikte büyük eserler veren eski Yunanlıların duvar süslemelerinde, günümüz renklerine benzer birçok rengin yer aldığı görülmektedir.²⁹

Göktürklerden başlayarak Osmanlılara kadar renklerin çok yaygın biçimde kullanıldığı bilinmektedir.

Türk destanları arasında “Mavi Sema”, “Yeryüzü ve “Karanlık Dünya” ortak motifi yaygındır. Oğuz Han'a kadar Türklüğün “ak” ile temsil edildiğini, “kara”nın ise, Çinlileri temsil ettiği ifade edilir. Ayrıca göğün ak, yerin kara ile ışığın ak ve karanlığın kara ile sıkça anlatıldığı görülür.

Dede Korkut hikâyelerinde de renkler önemli bir yer tutar. Ak otağ, kızıl otağ, kara otağ, al kanatlı Azrail, aksakallı baba, ela gözlü yiğitler, Sarı gelin vb ifadeler hikâyelerde sıkça yer almaktadır. Dede Korkut hikâyelerinde, gök sakallı ifadesi ermişliğe, ululuğa işaret etmektedir.³⁰

²⁷ *İslam Ans. DİA*, “Levn” md. s.571–574.

²⁸ *İslam Ans. DİA*, “Levn” md. s.574.

²⁹ *Yeni Türk Ans. VIII*, 3220.

³⁰ İskenderzade, Lale Avşar, *Dede Korkut Türk Plastik Sanatlara Yansıması*, SÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Derg. Sa. 17, 2007, s.334.

2- Tasavvufta Renkler: Renkler tasavvufta zengin bir içerik arz eder. Bunda tasavvuftaki insanın mecâzî manada dönüşüme dayalı geçiş devrelerinin payı büyüktür. Dönüşümün anlatımında “şeklini almak” ifadesinin yanı sıra “rengine/boyasına boyanmak”, “rengine girmek”, “aynı renklerle renklenmek” gibi ifadeler geniş yer tutar. Bütün bunlar tasavvuf literatüründe diğer varlığı içselleştirerek, bir nevi onun gibi olmak anlamına sık sık kullanılır.³¹

Bir takım renklerin, belli hal ve makamları simgelediği bilinmektedir. Bazı tarikatlar, soyut ve aşkın olanı renklerle simgelemişler, bu konuda bir takım sistemler ve tasnifler ortaya koymuşlardır. Örneğin Necmüddin Kübrâ’ya bağlı Kübraviyye tarikatı, renk simgeciliğini oldukça geliştirmiştir.³² Yine, tasavvufta renk ve renksizlik deyimleri çok kullanılmaktadır. Örneğin Hâtem-i Asam, ölümün türlerini, Halvetîler de nefsin hallerini renklerle ifade etmiştir.³³ “Halvetîlerde nefsin mertebelerine ait renkler nur olarak adlandırılır ve şu şekilde belirlenmiştir: Emare mavi, levvame sarı, mülhime kırmızı, mutmaine siyah, raziye yeşil, marziye beyaz, kâmile yahut safiye renksizlik yahut bütün renkler”³⁴ İnsanda bulunan altı latife ve renkleri ise; “kalp kırmızı, ruh sarı, sır beyaz, hafî siyah, ahfa yeşil, nefis gri”³⁵ şeklinde tespit edilmiştir.³⁶

Mevlana, Mesnevi’de şöyle der:

“Öküzün rengi dışındadır, insanların boyası, yani ahlâkı, içindedir. Bilesin ki kırmızı ve sarı gibi renkler, safa ve güzellik köyündendir. Siyah gibi kötü renkler ise cefa suyundandır. Cenab-ı Hakk’ın boyasının adı reng-i lâtiftir. Hakk’ın lanetinin kokusu ise kopkoyu bir renktir.”³⁷ Mevlana, bir başka sözünde, “Manalar âleminde, o âlemin rengine boyanmak için eriyip gitmeliyim” der.³⁸

Yunus da, boyanmanın en güzel şeklinin Allahın boyasıyla boyanmak olduğunu şu sözlerle dile getirir: “*Boyandım rengine solmazım gayrı.*”³⁹

³¹ Eren, Abdullah, *Bâkî Divanı’nda Kırmızı Renk*. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Derg. S. 37 s.33.

³² Yıldırım, Ali, *Renk Simgeciliği ve Şeyh Galib’in Üç Rengi*, Milli Folklor Derg. 2006, s.5.

³³ Yıldırım, a.g.e. s.5.

³⁴ Serin, Rahmi, *İslâm Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler*, Petek Yay. İst. 1999, s.59.

³⁵ Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yay. İst. 2005, s.398.

³⁶ Eren, Abdullah, a.g.e. s.33.

³⁷ Mevlânâ, Celâleddin-i Rûmî, *Mesnevi*, I, 760 ve 765.beyitler.

³⁸ Yıldırım, a.g.e, s.4.

³⁹ Okçu, Abdülmecit, *Kur’an’da Renkler*, AÜ İlâhiyat Fak. Derg. S. 28, Erzurum, 2007 s.136.

Ayrıca Yunus, renk, şekil ve desenlerin Allah'ın bir tecellisi olduğunu şöyle dile getirir:

Ma'şûkanun tecellisi türlü türlü renkler olur.

*Bir şivede yüz bin gönlüm hamişe... coşa gelir.*⁴⁰

Yine Yunus, dünyanın ve dünya sevgisiyle kendi benliğine yabancılaşan insanın durumunu şöyle tarif eder:

Bu dünya bir gelindir yeşil kızıl donanmış

*İnsan böyle geline bakar bakar doyamaz.*⁴¹

Tasavvuf geleneği içinden gelen Divan şairlerinden Şeyh Gâlib, bir gazelinde, redif olarak, “siyah, beyaz ve kırmızı”yı seçmiş ve beyitlerini bu üç renkle ilgili manzumeler üzerine kurgulamıştır. Gazelin ilk beyiti şöyledir:

Fecr oldu âşikâr, sefid ü siyâh u sürh

Çarh oldu pür-nigâr sefid ü siyâh u sürh

(Seher vakti, beyaz, siyah ve kırmızı olarak görüldü; böylece felek beyaz, siyah ve kırmızı ile doldu.)

Şairin amacı, görünen bu âlemdikleri taklit değildir. O, Allah'ın eseri olarak gördüğü her şeyi O'na ulaşmada birer simgesel değer olarak görmüştür.⁴²

3-Atasözleri ve deyimlerde renkler: Şimdi de, kültürümüzde önemli bir yeri olan atasözleri ve deyimlerimizdeki renk unsurlarının kullanılış biçimine göz atalım. Zira atasözleri ve deyimler, bir milletin değerlerini, kültür, gelenek ve inançlarını yansıtan önemli ifadelerdir.

Deyim ve atasözlerimizde de renkler önemli bir yer tutmaktadır. İşte, içinde renk ifadelerinin geçtiği deyim ve atasözlerimizden bazıları:

Bukalemun gibi renkten renge girmek. (Sürekli düşünce ve tavır değiştirmek)

Rengini belli etmek. (Yandaşlığını açıklamak, düşüncesini, eğilimini açığa vurmak)

Beyaz sayfa açmak. (Bir konuda geçmişi unutarak geleceğe umutla bakmak)

⁴⁰ Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Dîvânı*, C.1, 73/5.

⁴¹ Tatçı, a.g.e. C.1, 73/6.

⁴² Yıldırım, a.g.e, s.135.

Köre renkten bahsolunmaz. (Bir şeyin niteliği hakkında bilgisi olmayan kişiye, o şeyin sözü edilmez.)

Akla karayı seçmek. (Bir işi başarıncaya değin çok sıkıntı çekmek, güçlüklerle karşılaşmak.)

Şakakları ağarmak (beyazlanmak, yaşlanmak)

Bahtı kara olmak.(Sürekli olarak talihi yaver gitmemek, mutsuz olmak.)

Yüz karası olmak.(Utanılacak bir durum ortaya çıkmak.)

Yüzünü kara çıkarmak. (Birini utandırmak)

Başına karalar bağlamak. (Çok kederlenmek.)

İneğin sarısı, toprağın karası.(Çiftçiler arasında ineğin sarı, toprağın kara renkli olanı beğenilir.)

Benzi sararmak. (Yüzünün rengi solmak)

Ak akçe kara gün içindir. (Alışarak helalinden kazandığımız para, dar zamanımızda bizi sıkıntıdan kurtarır.)⁴³

İki karşıt durumu ifade eden ak ve kara, atasözleri ve deyimlerde geçen yoğun renkler olarak görülmektedir.

4-Hadislerde Renkler: Dinin ikinci kaynağını oluşturan Hz.Peygamberin hadislerinde de renklerin önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz. Renkler hadislerde, kimi zaman bir hakikati dile getirerek, kimi zaman varlıkları tanıtıcı veya ayırt edici bir özellik, kimi zaman da renkler arasında bir tercih olarak zikredilmişlerdir Misal olarak birkaç tanesine yer vereceğiz.

Hz. Peygamber, bir hadisinde evrensel risaletini şöyle dile getiriyor:

*"Ben, kırmızı ve siyah (insanlar ve cinler veya Araplar ve acemler) herkese Peygamber olarak gönderildim"*⁴⁴

Bir hadisinde cehennemın çetin durumunu nitelerken şöyle buyurur: *"Cehennem, bin yıl kızdırıldı, kıpkırmızı oldu. Bin yıl daha kızdırıldı bembeyaz oldu. Bin yıl daha kızdırıldı kapkara oldu. Şimdi, kapkara ve karanlıktır."*⁴⁵

Bir hadisinde de Allah yolunda yaralananların ahiretteki durumlarını şöyle dile getirir: *"Allah yolunda yaralanan hiçbir yaralı yoktur ki, kıyamet günü, yarası*

⁴³ Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, *tdkterim.gov.tr*.

⁴⁴ Müslim, Mesacid, 3.

⁴⁵ Tirmizi, Cehennem, 8; İbn Mâce, zühd, 38.

kanyor olarak gelmiş olmasın, bu kanın rengi kan renginde, kokusu da misk kokusundadır."⁴⁶

Ebu Hureyre (r.a), kabirdeki sorgu meleklerin özellikleri ile ilgili olarak Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: *"Kul öldüğünde ona siyah renkli mavi gözlü iki melek gelir. Birinin adı Münker, diğerinin adı Nekir'dir...."*⁴⁷

Bir hadiste de insanların fiziki farklılıklarının sebebi şöyle dile getirilir:

*"Allah Teâlâ Âdem (a.s)'ı, yeryüzünün her tarafından aldıracağı topraktan yarattı. Bu sebeple zürriyetinden siyah, beyaz, esmer, kırmızı renkte olanlar olduğu gibi, bazıları da bu renklerin arasındadır. (Tabiat/huy bakımından da) kimi yumuşak, kimi sert, bazıları kötü, bazıları da iyi olarak geldiler."*⁴⁸

Bazı rivayetlerde, Hz Peygamberin giyim kuşamla ilgili, tercih ettiği veya tavsiye ettiği renklere rastlıyoruz:

*"Beyaz renkli elbiseler giyiniz, çünkü elbiselerinizin hayırlısı beyaz olanlardır. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız."*⁴⁹

*"Beyaz renkli elbise giyiniz. Çünkü beyaz daha temiz ve daha hoş görünümlüdür. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız."*⁵⁰

Ebû Rimse Rifâa et-Temîmî (r.a) şöyle demiştir: *"Ben, Resûlullah'ı(s.a.v, üzerinde iki yeşil elbise ile gördüm"*⁵¹

Câbir'den gelen bir rivayete göre *"Resûlullah (s.a.v), Mekke'nin fethedildiği gün başında siyah bir sarıkla Mekke'ye girdi."*⁵²

Berâ b. Âzib'den nakledildiğine göre o şöyle dedi: *"Resûlullah (s.a.v), orta boylu idi. Ben onu kırmızı bir elbise içinde gördüm; hayatımda Resûl-i Ekrem'den daha güzel hiçbir şey görmedim."*⁵³

Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Kul bir hata yaptığı zaman kalbinde siyah bir leke meydana gelir."*

⁴⁶ Buhari, Cihad, 10; Tirmizi, Fedailu'l Cihad 21; Nesai, Cenaiz 82, Cihad, 27.

⁴⁷ Tirmizi, Cenaiz, 70.

⁴⁸ Ebû Dâvud, Sünnet 16; Tirmizî, Tefsir 1, 3.

⁴⁹ Ebû Dâvud, Libâs 1; Tirmizî, Cenâiz 18, Edeb 46.

⁵⁰ Nesâî, Cenâiz 38, Zînet 97; Hâkim, Müstedrek IV,185; Tirmizî, Edeb 46; İbni Mâce, Libâs 5.

⁵¹ Ebû Dâvud, Libâs 19; Tirmizî, Edeb, 4

⁵² Müslim, Hac 451;Ebû Dâvud, Libâs 21;Tirmizî, Libâs 11; Nesâî, Menâsik 107, Zînet 109; İbni Mâce, Libâs 14.

⁵³ Buhârî, Menâkıb 23, Libâs 35; Müslim, Fezâil, 91.

*Eğer kişi o hatadan nefsinin uzaklaştırır, af talep eder ve tövbede bulunursa kalbi cilalanarak leke silinir...*⁵⁴

Bir hadisinde de cennetin niteliklerinden söz ederken şöyle buyurur:“*Cennette hurma ağaçlarının dalları yeşil zümrüttür. Budakları kırmızı altındır...*”⁵⁵

Görülüyorki, eşyayı birbirinden ayıran, ışığın ve aydınlık dünyamızın vazgeçilmez unsurları olan renkler, hayatımızın önemli bir yanını teşkil etmektedir. Renkleri, gerek sosyolojik ve psikolojik ve gerekse dinî yönden incelediğimizde, onların hayatı anlamlı kılan unsurlar olduğunu görürüz.

Ayrıca, tarih ve kültürümüzde, renklere türlü manalar yüklendiği, onlara simgesel bir olgu olarak yaklaşıldığı, renklerin bazen bir bağımsızlık simgesi bazen de bir temsil ifâdesi olarak geçtiği ve kullanıldığı bilinmektedir.

Tasavvuf ve dinî anlayışta, renklerin manevi bir etki ve anlam gücüne sahip oldukları da bilinmektedir.

Atasözleri ve deyimlerimizde, renklerle bazı hakikatler en güzel ve özlu bir şekilde dile getirilmiştir.

Hadislerde de, hem fiziki hem de metafizik olan bazı ortam ve durumların ifadesinde belirleyici unsurlar olarak yer almışlardır.

⁵⁴ İbni Mâce, Zühd, 29; Tirmizî, Tefsir, 75.

⁵⁵ Ramuz el-Ehadis-2, Gümüşhanevî, Ahmed Ziyauddin, Pamuk Yay. İstanbul, 1996 s. 451/4.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'ANDA ZİKRİ GEÇEN RENKLER

A. Genel Olarak

Zengin içeriği ve belagatiyle Kur'an-ı Kerim, ilim ve irfan peşinde koşan, aydınlanmak ve hayatı anlamlandırmak isteyen herkes için, temel ve rehber kaynaktır. Çünkü O, Yüce Rabbimizin ulvi kelamı ve mu'ciz kitabıdır.

Kur'an-ı Kerim' de yer alan renkler, bazen Allahın sonsuz kudretine, engin rahmetine ve tabiatta zuhur eden eşsiz sanatına delalet ederler. Bazen de renklerle yaşam ve ölüm, umut ve hayal kırıklığı, iman ve küfür, hidayet ve dalalet, sevinç ve üzüntü gibi durumlar ifade edilir.

Kur'an'ı Kerimde renkler, daima bir nitelik ve mahiyet olarak yer alırlar. Onlarla nitelenen varlık, birçok nesne yanında daha dikkat çekecek biçimde insandır. İnsanla nihai kaderi arasında doğrudan bir anlam çakışması söz konusudur. Mesela, mutlu ve akıbeti neşe olan kullar için muştulu, ağarmış ve beyazlanmış yüzler, bedbahtlar için kararmış yüzler ve motifler kullanılır.⁵⁶

Kuran'da geçen renkleri incelediğimizde, onların genel olarak simgesel anlamlar, estetik veya ahlakî amaçlar taşıdıklarını görürüz.

Kuran-ı Kerim'e baktığımızda, bazen siyah, beyaz, sarı ve yeşil gibi doğrudan temel renklerin, bazen de gece, gündüz, ışık ve karanlık gibi dolaylı yönden renk ifade eden kelimelerin kullanıldığını görürüz.

Renk (لَوْنٌ) kelimesi, Kur'an'da dokuz yerde geçmekte ve genellikle ihtilaf (اختلاف) ve muhtelif (مختلف) kelimeleriyle beraber kullanılmaktadır. Bu ayetlerde renkler, Allah (cc)'ın sonsuz kudretine delalet etme ve insanın kevnî hakikatleri tefekkür amacına yöneliktir.

Kur'an-ı Kerim'de beyaz, siyah, yeşil, sarı, kırmızı ve mavi olmak üzere altı temel renk geçmektedir. Yani, Kur'ân'da bütün renkler değil özellikle bu temel renkler zikredilmekte ve onlara dikkat çekilmektedir. Temel renkler dışında renk anlamını veren (أحوى) , (مدهامتان) , (النور) , (الظلام) gibi bazı farklı ifadeleri de görmekteyiz.

⁵⁶ Kılıç, Sadık, *Kuran Sembolizmi*, s.29.

Özellikle النور ve الظلام Kur'an'da yer yer geçen kavramlardandır. Yeni araştırmalar, bu kavramların da renk mevzunun kapsamına girdiğini ortaya koymaktadır. Kur'an-ı Kerimde birçok yerde geçen bu kavramlarla, iyilik-kötülük, iman-küfür, hakk-batıl gibi konulara vurgu yapılır. Nur daha çok imanla ilgili, zulmet ise zulüm ve küfürle ilgili birer kavram olarak zikredilir.

B. Renk Anlamındaki Kelimelerin Geçtiği Âyetler ve Tahlilleri

Kur'an'da renk anlamında iki kelimenin geçtiği görülmektedir. Bunlar, Sıbg صبغ ve Levn لون kelimesidir.

1.Sıbg Kelimesi ve Kelimenin Geçtiği Âyetler

Sıbg (صبغ - صبغ) kelimesi, kendisiyle boyılan ve elbiseye renk veren madde demektir.⁵⁷ Çoğulu أصباغ ve أصبغة tir. Sabğ, Araplarda değiştirilme, halden hale, renkten renge girme anlamındadır.⁵⁸

Boya anlamındaki sıbğa kelimesi, Kuran-ı Kerim'de iki ayette geçer. Bunlardan birincisi Bakara 138.ayetinde geçen ve Allah lafzıyla beraber kullanılan “صِبْغَةَ اللَّهِ”(Allahın boyası) ifadesi, diğeri de Müminûn Sûresi'nin 20. ayetinde geçen صبغ kelimesidir.

Bakara, 2/138. âyetin metni ve meâli şöyledir:

صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَتَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ

“Biz, Allah'ın boyasıyla boyanmışızdır. Boyası Allah'ınkinden daha güzel olan kimdir? Biz ona sadece ibadet edenleriz” (deyin).

Bu ayetteki “صِبْغَةَ اللَّهِ -Allah'ın boyası” ifadesi ile ilgili müfessirlerimizden bazılarının yorumları şu şekildedir:

“Sıbğa, bir şeyi herhangi bir renge boyamak anlamındaki Sabğ kökünden alınmıştır. Buradaki maksat dindir. Bu terkipte istiare yoluyla dine "boya" ismi verilmiştir. Zira boyanın rengi elbisede görüldüğü gibi, dinin alâmeti de mü'min üzerinde görülür.⁵⁹

⁵⁷ Muhammed b. Ebî Bekr er-Râzî, *Muhtâru's-Sihâh*, صبغ md. ; *Mu'cemu'l-Vasît*, صبغ md.

⁵⁸ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükarrem, *Lisânu'l-Arab*, صبغ md.

⁵⁹ Ebu Hayyan, *Bahru'l Muhit*, I, 583; Ebussud, *İrşadu'l Akli's Selim*, I, 270; Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, I, 181.

"Sıbgâ" boyanma suretiyle edinilen renk demektir. Yani, sözü edilen iman, yüce Allah'ın bize kazandırdığı bir renktir. Bu, en güzel boyadır. Dinde ayrılık ve dini hayata egemen kılmama esasına dayalı Yahudilik ve Hıristiyanlık boyasına benzemez.⁶⁰

Muhyeddin İbn Arabî'ye göre *Sibgetallah*, Allaha olan inancımızı ifâde eder:

“Allah’a iman ettik. O Allah ki bu iman ile bizleri boyamıştır. Çünkü bir itikada, bir mezhebe sahip olan insanın kalbi de, onun bu inanç ve görüşüyle boyanmıştır. Farklı dinlere tabi olanlar kedi niyetlerine göre boyanmışlardır. Aynı mezhebe bağlı olanlar, kendi imam ve önderlerinin boyasıyla, Hükema (Filozoflar) kendi akıllarının rengiyle, bid’at ehli de kendi heva-i nefislerine göre boyanmışlardır. Tevhid ehli ise, en güzel, eşi ve benzeri bulunmayan Allah’ın boyası ile boyanmışlardır. Nitekim Resullulah (SAV) şöyle buyurmuştur: ‘*Allah mahlûkatı karanlıkta yarattı, sonra üzerlerine kendi nûrundan saçtı. Kim bu nûrdan pay almışsa hidayet bulmuş, kim de hata etmişse (nûrdan payını almamışsa) dalalate düşmüştür. İşte bu nûr, O’nun boyasıdır.*’⁶¹

M. Abduh’a göre, *Sibgatullah* demek “Biz İbrahim’in dininin özünde bulunan ve yaratılıştan gelen bir boya ile boyandık” demektir. Bu boya ile Allah Nebilerini, Peygamberlerini ve mumin kullarını boyamıştır. Araya bir vasıta girmeksizin, bir sanatkârın mudahalesi olmaksızın Allah tarafından verilmiştir.⁶²

Râzi’ye göre, "Sıbgâ", elbisenin kendisiyle boyandığı şeydir. “Sıbgâ”, boyanın üzerinde bulunduğu duruma denilir. Râzi, tefsirinde “*Sibgetullah*” ile ilgili olarak kısaca şu farklı görüşleri zikreder:

a) Allahın boyası, "Allah'ın dini" manasınadır. O da İslam’dır. (En ağırlıklı görüş budur) Bu görüşü destekleyen birinci delil olarak da Hıristiyanlıktaki “vaftiz” olayıdır:

“Hıristiyanlar, çocuklarını "vaftiz" dedikleri sarı bir suya batırıyor ve bunun o çocukları manen temizlediğini söylüyorlardı. Onlardan biri çocuğunu vaftiz ettirince: ‘İşte şimdi, halis Hıristiyan oldu’ derdi. Bundan dolayı Cenâb-ı

⁶⁰ Tabatabai, Muhammed Hüseyin, *El-Mîzân Fî Tefsîr-il Kur’ân*, I, 482.

⁶¹ İbn Arabî, Muhyeddin, *Tefsîr’ü İbn-i Arabî*, I, 47.

⁶² Abduh, Muhammed, *Tefsîr’ül Menar*, I, 486.

Hak, "Onların boyasını değil, Allah'ın boyasını isteyiniz" demiştir. Allah'ın boyası da İslâm'dır.

b) "Allah'ın boyası", O'nun yaratmasıdır.

c) "Allah'ın boyası", sünnet olmak demektir. Sünnet olmak bir temizlenmedir.⁶³

d) "Allahın boyası", "Allah'ın hüccet ve delili" demektir.⁶⁴

İbn Kesir, bu âyetin nüzûl sebebi olarak şu rivayete de yer verir: "İbn Ebi Hâtim'in ve İbn Mürdeveyh'in rivayet ettiği bir hadiste İbn Abbas şöyle der: Allah elçilerinden birisi dedi ki; İsrâiloğulları Hz. Musa'ya: Ey Musa! Senin Rabbin boya yapar mı? dediler. O da, Allah'tan korkun! dedi. Bunun üzerine Rabbi, Hz. Musa'ya şöyle seslendi: "Ey Mûsâ! Onlar Rabbin boya yapar mı? diye sordular. De ki, evet, Ben boyaların en güzelini boyarım. Kırmızıyı, akı, karayı, renklerin tümü benim boyamamdır." Allah Teâlâ Nebisi Muhammed (s.a.v)'e bu ayeti indirmiş oldu."⁶⁵ Kanaatimizce bu rivayetin âyetin nuzûl sebebi olması, uzak bir ihtimaldir.

M.Hamdi Yazır da "Sibgetulah" ile ilgili olarak, Hıristiyanların sarımtırak bir suyla yaptıkları vaftize karşı Cenâb-ı Allah'ın, Müslümanlara şöyle buyurduğunu ifade ediyor: "Deyiniz ki, biz, Allah boyası olan ve yaratılıştan gelen iman ile iman ettik, sudan imana, sun'î (yapay) boyaya tenezzül etmeyiz. Allah boyasına bakınız, Allah boyasına! Zira Allah'ın boyasından daha güzel

⁶³ Sünnet olmanın bir temizlenme olduğunu ve yararlarını şu tıbbi verilerden de anlıyoruz: Sünnet derisi iltihabî hastalıkları, sünnetten sonra görülmez. Sünnet derisi darlığı, sünnetten sonra görülmez. Sünnet derisinin uzun ve dar olması nedeni ile derinin geriye kaçarak penis başını boğması sünnetten sonra görülmez. Sünnet derisi altında taş teşekkülü, sünnet derisi altında idrar toplanması ve sonuçta iltihaba dönüşüp böbreklere zarar vermesi durumu, sünnetten sonra görülmez. Sünnet derisinde sık sık yara oluşması sünnetten sonra görülmez. Sünnetsiz olanlarda penis kanserleri görülebilir, fakat sünnet olanlarda görülmez.

Sünnetsiz erkeklerin eşlerinde rahim ağzı kanserlerine daha sık rastlanır. Sünnetsizlerde, cinsel yolla bulaşan hastalıklar daha sık görülür. (<http://www.hasanyaylaci.com>)

Sünnet olmanın tıbbi faydaları günümüzde daha iyi anlaşılacaktır. Müslümanlar ve Museviler tarafından dini nedenlerle yapılan sünnet, artık dünyanın saygın tıp otoriteleri tarafından herkese tavsiye ediliyor. Sünnetin özellikle AIDS dâhil cinsel yolla bulaşan pek çok hastalığa karşı koruyucu etkisinin söz konusu çalışmalarla kanıtlanmasından sonra Dünya Sağlık Örgütü ve Birleşmiş Milletler de bu konuda yazılı açıklamalarla onay verdi.(<http://www.haber7.com>-01 Mart 2010).

⁶⁴ Er-Râzi, Fahrüddin *Mefâtihu'l-Gayb*, Akçağ Yay. III, 511-514.

⁶⁵ İbn Kesir, E. Fida, İsmail, *Tefsirü'l Kur'ani'l Azim*, I, 193.

kimin boyası vardır? Maddiyata, tabiata ve bütün kâinata dikkat ediniz. O'nun boyasından daha güzeli var mıdır?"⁶⁶

Kısacası, din, iman, İslam, sünnet, hüccet ve delil, yaratılış ve fitrat olarak yorumlanan "sibgatullah" deyimini Allah'ın vurduğu boyayı, verdiği rengi ve doğuştan gelen bir inancı, fitratı ve tevhidi yansıtmaktadır.

Sözcüğün Kur'an'da 'sibgatullah' şeklinde Allah ismiyle beraber kullanılmış olması anlamlı olup hakiki renk vericinin yalnızca Allah olduğunu en güzel şekilde ortaya koymaktadır.

Bu tamlama (*sibgatullah*), İslâmi ıstılahta bir deyim halini almıştır. İslam'ın emir ve yasaklarından sakınan her müsluman, Kur'an hükümlerine göre hareket eden her insan Allah'ın boyası ile boyanmıştır. Ayet-i Kerimede tanımlanan Allah'ın boyası ile boyanmak, müslüman olduğunu iddia eden bütün insanların görevidir. Rasûlüllah'ın Kur'an ahlâkıyla ahlâklandığı gibi müslümanlar da, kendi iç dünyalarını, aile hayatını, toplum hayatını, kısaca bütün yer yönü Kur'an ilkelerine göre şekillendirir, hayatlarını Kur'an'a uydururlarsa o zaman âyette tanımlanan mü'minler sınıfına dahil olurlar. Zira Allah'ın boyası ile boyanmak "ancak O'na kulluk etmekle" mümkün olur... Fertlerin ve toplumların yaşantıları, inanç ve düşünceleri, onların hangi boya ile boyandığını, hangi rengi aldığını gösterir. "Allah'ın boyasıyla boyandım" diyenin de dışarıdan bakıldığı anda onun müslüman olduğu anlaşılmalıdır.⁶⁷

Sibğ kelimesinin geçtiği Müminûn, 23/20. âyetin metni ve meâli ise şöyledir:

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالذُّهْنِ وَصَبِغٍ لِلْأَكْلِيِّينَ

"Yine o su ile Sîna dağında biten bir ağaç (zeytin ağacı) yarattık ki hem yağ, hem de yiyenlere katık verir."

"Ayetteki "صَبِغٍ - bir katıkla" ifadesi, "ذُهْنٌ-yağ" kelimesine ma'tûf olup, "yiyenler için bir katık" manasındadır. "Sibğ" ve "Sibâğ", kendisiyle boyanılan şey

⁶⁶ Yazır, M.Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 516.

⁶⁷ Şamil İslam Ans. VII, 202.

yani boya demek olup, yani “ekmek boyanan madde” demektir.⁶⁸ İbn Arabî, *sıbg* için parlak(nûrani) bir renk diye sözeder.⁶⁹

Muhammed Ali es-Sabuni, âyetle ilgili şunları kaydeder: “Bu ağaç, birçok faydaları olan zeytinyağı verir. Yemek yiyenler için de katık verir. İçine batırıldığında ekmeğe renk verdiği için ona Sıbg” denmiştir. Yüce Allah bu ağaçtan hem katık, hem de yağ çıkarmıştır.”⁷⁰

Her ne kadar ayette geçen sıbg ifadesi doğrudan renk anlamını yansıtmasa da dolaylı yönden ve köken itibariyle “renk-boya” manasını ifâde etmektedir.

2.Levn Kelimesi ve Kelimenin Geçtiği Âyetler

“Renk” sözcüğü Kur’an’da “levn-لَوْنٌ” kelimesiyle ifade edilmektedir. Levn’in çoğulu “elvân-ألْوَانُ” dır. Siyahlık, beyazlık, kırmızılık gibi bir durumu ifade eder. Yine bu kelime “tür” anlamına da gelir. Belli bir huy sahibi olmayan, değişik huylar gösterip duran kimse hakkında da aynı kökten "mütelevvîn" (huyları değişip duran kimse) denilir. Şair der ki:

كل يوم تتلون غير هذا بك أجمل / Her gün renk renk oluyorsun. Başka türlüse ise sana daha çok yakıştır. ⁷¹

Tezin sonuna eklediğimiz Tablo 1’de görüleceği gibi, renk anlamındaki “levn”(لَوْنٌ) kelimesi, Kur’an’da yedi ayette toplam dokuz kere geçmektedir. Kur’an’da renk kelimesinin geçtiği ayet sayısı, doğada varsayılan yedi temel renge denk geldiği görülmektedir.

Bu ayetlere baktığımızda Bakara, 69. ayette, tekil haliyle iki kere geçen renk kelimesi, gerçek anlamda renk belirtme amacıyla kullanılmıştır. Diğer ayetlerde kelime çoğul halde olup (ihtilaf-اختلاف) ve (muhtelif-مختلف) kelimeleriyle beraber kullanılmıştır. Bununla varlıklardaki farklılığa, doğadaki estetik ve çeşitliliğe dikkat çekilmiştir.

⁶⁸ Er-Râzi, Fahrüddin *Mefâtihu'l-Gayb*, XVI, 407-408.

⁶⁹ İbn Arabî, a.g.e, II,396.

⁷⁰ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, IV, 167.

⁷¹ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, IV,167.

a. Levn Kelimesinin Tekil Haliyle Geçtiği Âyetler

Levn kelimesi, Kur’anda, sadece bir ayette tekil haliyle yer almıştır. Bu da, Bakara 2/69.ayetidir:

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لُونُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءٌ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاطِرِينَ

“Onlar, “Bizim için Rabbine dua et de, o bakara (sığırın) rengi neymiş? açıklasın” dediler. Musa şöyle dedi: “Rabbim diyor ki, o, sapsarı; rengi, bakanların içini açan bir sığırdır” dedi.”

Ayette, renk anlamındaki “levn” kelimesi, iki kere ve tekil halde geçmektedir. Birincisinde zikri geçen ineğin rengi sorulmakta, ikincisinde ise, bu rengin iç açıcı etkisinden söz edilmektedir.

Bir ineğin renginin konu edildiği bu âyet, Hz Musa zamanında yaşanmış, İsrailoğulları tarihine ilişkin bir olay ile ilgilidir:

“Abdullah b. Abbas, Ubeyde b. Sâmit, Ebü'l-Âliye gibi sahâbîler ve diğer bazı ilk dönem müfessirlerinin verdiği birbirine yakın bilgilere göre hayli zengin ve yaşlı İsrailoğullarından bir adam, mirasına ve kan bedeline göz diken yeğeni tarafından öldürülüp bir yere atılmış, cinayet bir masumun üstüne yıkılmak istenmişti. Katilin bulunamaması yüzünden toplumda neredeyse silâhlı mücadeleye kadar varacak bir gerginlik doğdu ve olay Hz. Musa'ya bildirilerek kendisinden bir çözüm bulması istendi. O da Allah'tan aldığı vahye uygun olarak bir inek kesmelerini ve bunun bir parçasıyla maktulün cesedine vurmalarını emretti. Denilenin yapılması üzerine maktul dirildi ve kendisini öldürenin kimliğini açıkladı. Böylece bir mucize olarak ölünün dirilmesiyle bir yandan adalet yerini bulup ihtilâf ortadan kalkarken bir yandan da yüce Allah'ın ölüleri diriltmeye muktedir olduğu gösterilmişti.⁷²

Muhammed Esed, bu olayı anımsatarak bir gerçeğin altını çizer: “Sayı ve şekil ne kadar çok olursa, kanun da o kadar katı ve karmaşık hale gelir. Bundan

⁷² Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, II, 77; İbn Kesir, *Tefsiru'l Kur'ani'l-Azim*, I,447; Kur'an Yolu, I, 74–75.

alınacak ders, kişinin kanunları daha karmaşık hale getirecek olan (hukuki) taleplerde bulunmaması gerektiğidir.”⁷³

İşte konumuz gereği ele aldığımız bu ayette İsrailoğulları'nın Hz. Musa'ya söz konusu ineğin rengi ile ilgili sorulan soru ve verilen cevap yer almaktadır.

Görüldüğü üzere bu ayette tekil haliyle iki kere geçen renk kelimesi, gerçek anlamda renk belirtme amacıyla kullanılmıştır. Sarı rengi işlerken bu âyete tekrar değineceğiz.

b. Levn Kelimesinin Çoğul Haliyle Geçtiği Ayetler

Levn kelimesinin çoğulu olan “elvan” kelimesinin geçtiği âyetler şunlardır:

1- Nahl 16/13.âyet:

وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ

“Sizin için yeryüzünde çeşitli renk ve biçimlerle yarattığı şeyleri de sizin hizmetinize verdi. Öğüt alan bir toplum için bunda ibretler vardır.”

“Çeşitli renklerde” buyruğundaki “مُخْتَلِفًا” kelimesi, hal olarak nasbedilmiştir "Renkler-ألوانه" den kasıt, şekil ve görünümleridir. Yani, hayvanların, ağaçların ve diğer yaratıkların şekil ve görünümleri farklı farklıdır.⁷⁴

Ayetin sonunda “Öğüt alan bir toplum için bunda ibretler vardır” buyruluyor. Burada *tezekkür*, "üzerinde düşünülen, varlıkların türlerini, özelliklerini hatırlayarak, dikkate alarak hakikati anlama gayreti" dir.⁷⁵ Çünkü tabiattaki çeşitlilik ve renklilik insanı tefekküre ve tezekküre sevk etmektedir.

Bu ayetiyle Yüce Allah, tabiatın süsüne, sanatsal yönüne, insanın duygu boyutuna hitap eden kısmına dikkat çekmekte, güzellik duygusunu harekete geçirmekte, insanın düşüncesine, yani öğüt alma yeteneğine hitap etmektedir. Tabiat renklerindeki ahenk ve bu ahengin meydana getirdiği eşsiz güzellik insan gönlünü yumuşatacak niteliktedir.⁷⁶ Ayrıca, türlerin azaltılmaması, gerektiğine işaret de olabilir.

⁷³ Esed, Muhammed, Kur'an Mesajı, I, 21–22.

⁷⁴ Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, X, 135.

⁷⁵ Kur'an Yolu, a.g.e, III, 342–343.

⁷⁶ Okçu, Abdülmecit, *Kur'an'da Renkler*, s.135.

2- Nahl 16/69. âyet:

ثُمَّ كُلِّي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلًّا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ
لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“ Sonra meyvelerin hepsinden ye de Rabbinin sana kolaylaştırdığı (yayılım) yollarına gir.” Onların karınlarından çeşitli renklerde bal çıkar. Onda insanlar için şifa vardır. Şüphesiz bunda düşünen bir (toplum) için bir ibret vardır.”

Âyet, bal arısından ve onun şifa verici balından söz eder.⁷⁷ Ayette “muhtelif renkler” ifadesi, balın bir özelliği olarak yer almıştır. İbn Kesir, tefsirinde âyetle ilgili olarak şunları kaydeder:

“Allah Teâlâ : “*Karınlarından muhtelif renklerde bal çıkar.*” buyurur ki; o, yayıldığı yer ve yediklerinin çeşitliliğine göre sarı, beyaz, kırmızı ve diğer güzel renklerde. Düşünen, bunları yaratanın, takdir buyuranın, müsahhar kılanın, kolaylaştırmanın azametini düşünen, bununla O’nun Kadir, Hakîm, Alîm, Kerîm ve Rahim olduğunu bilen topluluklar için, Allah’ın bu zayıf ve fakat uzak yerlere gitmeye, muhtelif meyveleri balmumu ve bal yapmak için toplamaya uygun yaradılışlı hayvancıklara Allah’ın ilhamında âyetler, deliller vardır.”⁷⁸

Razi ise, bu ibareyi, Fâtır Sûresi 27.ayetiyle irtibatlandırarak önemli bir noktanın altını çizer:

“*Onun renklerinin farklı farklı oluşu*”, yani balın kırmızı, beyaz ve sarı olanı vardır. Bunun bir benzeri de, “*Dağlardan, beyaz beyaz, kırmızı kırmızı,*

⁷⁷ Bal, lezzetli, besleyici ve şifa verici bir besin maddesidir. Arıların balözünü aldıkları çiçeklere göre balın rengi, çeşni ve kokusu değişir. Eskiden beri hekimlikte hem iyi bir besin, hem de ilaç olarak büyük değer verilmiştir. Çünkü bal, şeker bakımından çok zengindir. Baldaki şekerler glikoz ile levüloz, sindirilmesi kolay şekerlerdir. Bunlar vücudumuz için en mükemmel bir güç ve kuvvet kaynağıdır. (<http://www.sorularlaislamiyet.com>)

Balın bir ilaç olarak faydası, Hz. Peygamber (s.a.v) hadislerinde de nakledilmiştir. Bunlardan iki tanesi şu şekildedir: "Bir adam Resulullah'a gelerek şöyle dedi: 'Kardeşim ishal oldu', Peygamber şöyle buyurdu: 'Ona bal içir', o da gidip, ona bal içirdi, sonra gelip: 'Ey Allah'ın Resülü ona bal içildim fakat ishali daha da arttı' dedi. Hz. Peygamber tekrar, 'git ona bal içir' buyurdu. Gitti, ona bal içirdi ve sonra yine gelerek: 'Onun ishalini daha da arttırdı' dedi. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: 'Allah doğru söyledi, kardeşinin karnı ise yalan söylemektedir. Git ona bal içir'. Gitti, ona bal içirdi, hemen iyileşti." (Buhari, tıb, 4, 24; Müslim, Selâm, 91; Tirmizî, tıb, 31)

"İki şifa veren maddeye gerekli olun (yararlanın) - Bal ve Kur'an." (İbn Mâce, tıb 7) Biri bedene, diğeri ruha, kalp ve kafaya şifa verir.

⁷⁸ İbn Kesîr, *Tefsiru'l Kur'âni'l 'Azim*, s.325.

renkleri çeşitli ve kuzguni siyah yollar yaptık” ayetidir. Bundan maksat, "tabiat (yarattı)" görüşünü iptal etmektir. Çünkü bütün bu cisimler, karakterleri açısından aynı oldukları halde, farklı farklı renklerde olunca, bu durum, o renklerin meydana gelmesinin, tabiatın var etmesiyle olmayıp, hür ve irade sahibi bir failin düzenlemesiyle olduğuna delalet eder.”⁷⁹

3-Rum 30/22. âyet:

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ

“Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda bilenler için elbette ibretler vardır.”

Bu âyette renkler -ki ondan kast edilen şey insanların farklı yaratılmış olmalarıdır- Allahın varlığının delillerinden biri olarak zikredilmiştir. Allah'ın gücünün sonsuzluğunu gösteren büyük alametlerden bazıları, yüksek ve geniş gökleri, alçak ve yoğun yer küresini yaratması; dillerin, Arapça, Farsça, Türkçe ve Rumca gibi farklı; renklerin, beyaz, siyah ve kırmızı gibi çeşitli oluşudur. Öyle ki, bütün insanlar Âdem'in (a.s.) soyundan olmasına rağmen, hiçbir insan başka bir insana benzemez, Şüphesiz bunda, ilim, anlayış ve basiret sahipleri için alâmetler vardır.⁸⁰

Yüce Allah'ın kudretinin kanıtlarına değinilirken göklerin ve yerin yaratılmasının insanların özellikleriyle birlikte zikredilmesi ve ardından da bunda *bilenler için ibretler bulunduğu* belirtilmesi, evrenin yaratılmasının insanla anlam kazandığını, insanın da bunları bilmesiyle değerli olduğunu göstermektedir. İnsanların dillerinin ve renklerinin farklılığı objektif olarak gözlemlenebilen bir olgudur. Bundan ibret alınması ise bilme şartına bağlanmıştır.⁸¹

Dil ve renklerdeki farklılık ve çeşitlilik, âyette, Allah'ın varlığının delillerinden biri olarak zikredilmiştir. Daha önce ifade ettiğimiz gibi, Cenab-ı Hak, bu gibi ayetlerde insana düşünmesini ve kâinata ibret gözüyle bakmasını emreder. Çünkü tefekkür, ruhun gıdasıdır. Kâinata ibret nazariyle bakanlar Yüce Allah'ın sonsuz kudretini, evrendeki mükemmel nizam ve intizamı müşahade etmiş olurlar.

⁷⁹ Râzi, Fahrüddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, XIV, 278–279.

⁸⁰ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, XIV, 515–516.

⁸¹ Kur'an Yolu, IV, 281–283.

4-Fatır, 35/27. ve 28. ayetler:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ
أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ

وَمِنَ النَّاسِ وَالْدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

"Görmüyor musun ki, Allah gökten su indirdi. Biz onunla türlü türlü ürünler çıkardık. Dağlardan da beyaz, kırmızı (birbirinden farklı) çeşitli renklerde yollar (katmanlar) var, simsiyah taşlar da var.

İnsanlardan, (yeryüzünde) hareket eden (diğer) canlılardan ve hayvanlardan yine böyle çeşitli renklerde olanlar vardır. Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.⁸²

Bu iki ayet, renk kavramının ve renklerin en yoğun geçtiği ayetlerdir. Özellikle Fâtır 27. âyeti, âdetâ renklerden bir demet sunmaktadır. Çeşitli renklerle-
مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ifadesinden ayrı olarak beyaz, kırmızı ve siyah renkleri zikredilmiştir.

Fatır 27.âyette, "çeşitli renklerle-
مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا" ifadesiyle meyveler nitelendirilmiştir. Fatır 28.âyette "çeşitli renklerle-
مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ" ifadesiyle İnsanlar, canlılar ve hayvanlar nitelendirilmiştir.

"Dağlardan beyaz, kırmızı çeşitli renklerde... yollar (yaptık)" buyruğunda geçen "Yollar-
غَرَابِيبُ", غَرَابِيبُ lafzının çoğulu olup bu da "çeşitli renklerdeki yollar" anlamındadır. Hepsi taş ve toprak olmakla birlikte renkleri çeşitli olabiliyor.⁸³

"Cüded-
جدة" cim harfinin ötresiyle "cüdde-
جدة"nin çoğuludur. "Cüdede" bir rengi diğer renkten ayıran yol gibi ayırıcı çizgidir.⁸⁴ "Gırbîb", siyahın şiddetlisi demektir ki pekiştirme olsun diye abartma için kullanılır. İşte dağların taşlarında ve topraklarında böyle yol, değişik değişik alacalar da sadece bir tesadüf eserinden ibaret değil, yaratıcının özel bir seçimi ve ortaya çıkarmasıdır.⁸⁵

28. ayette, "İnsanlardan, yerde yürüyen hayvanlardan Ve davarlardan da bunun gibi çeşitli renklerde olanlar vardır." Yani onlar arasında da kırmızı, beyaz,

⁸² Fâtır, 35/27–28.

⁸³ Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, XIV, 335–340.

⁸⁴ Mu'cemu'l Vasit, جدد md.

⁸⁵ Yazır, M.Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 3990–3991.

siyah ve başka renklerde olanlar vardır. Bütün bunlar istediğini yapmakta serbest olan bir yaratıcının varlığına delil teşkil etmektedir.⁸⁶

Bu ayetler, Allah Telânın, bir tek şeyden muhtelif eşyayı yaratma kudretinin mükemmelliğine dikkat çekmektedir. Bu tek madde gökyüzünden indirmiş olduğu sudur. Onunla sarı, kırmızı, yeşil, beyaz, çeşit çeşit değişik renklerden çeşitli meyveler ve bitkiler çıkarır. Her birinin rengi ayrıdır, tadı ayrıdır, kokusu ayrıdır. Nitekim Hak Teâlâ Ra'd Sûresi'nde de şöyle buyurur: “*Yeryüzünde birbirine komşu toprak parçaları, üzüm bağları, ekinleri ve çatalı çatalsız hurma ağaçları vardır. Hepsi de aynı su ile sulanır. Ama lezzetçe onları birbirinden ayrı kılmuştur. Şüphesiz ki bunlarda, akleden bir kavim için âyetler vardır.*”⁸⁷ “*Görmez misin ki; Allah, gökten su indirmiştir. Onunla Biz türlü türlü renkte meyveler çıkarmıştıdır. Dağlardan da beyaz, kırmızı, siyah ve türlü renkte yollar yaptık.*”⁸⁸ Aynı şekilde dağlar da muhtelif renkte yaratılmıştır. Gözlendiği gibi kimisi beyaz, kimisi kıızıdır. Üzerinden geçen yollar muhtelif renklerde.⁸⁹

Zemahşerî bu âyetle ilgili şunları kaydeder: “Yani, nar, elma, incir, üzüm ve diğer sayılamayacak kadar, cinsleri farklı meyveler çıkardık. Veya kırmızılık, sarılık, yeşillik ve benzeri farklı şekillerde meyveler çıkardık. Aynı şekilde Yüce Allah dağları da yarattı. O dağlarda, hepsi taş veya toprak da olsa, farklı şekillerde yollar vardır. Bazı dağlarda çeşitli renklerde yollar vardır. Farklı beyazlıklarda beyaz yollar, farklı kırmızılıklarda kırmızı yollar vardır, Kapkara dağlar da vardır. İbn Cüzey şöyle der: Pekiştirmek maksadıyla, sonra gelmesi gereken en belîğ vasfı önce zikretti. Arap dilinde, bunun benzeri çoğu zaman söylenir. Bundan maksat, Yüce Allah'ın kudretini açıklamaktır. Renk farklılığı sadece meyvelere mahsus değildir. Aksine, yerin tabakalarında ve sert dağlarda da aynı şekilde rengi farklı şeyler vardır. Hattâ bir dağın enteresan renklere sahip olduğunu görürsün. Dağda, özellikle mermer kayalarda, mercana benzer damarlar görürsün. Her şeye gücü yeten Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir.”⁹⁰

Dikkatlerimizi bir yandan tabiatın İhtişamına diğer yandan da bu muhteşem görünümü meydana getiren farklılıkların tek kaynaktan neşet ettiğine

⁸⁶ Kurtubi, *a.g.e.* XIV, 335–340.

⁸⁷ Ra'd, 13/4.

⁸⁸ Fatır, 35/27.

⁸⁹ İbn Kesîr, *Tefsiru'l Kur'âni'l 'Azim*, XI, 318–319.

⁹⁰ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, V, 175.

ve bunu sağlayan yüce kudrete çeken bu âyetlerde, renk ve tür faktörüne ağırlık verildiği görülmektedir. 27. âyetin (dağlar hakkındaki) "farklı renklerde" şeklinde çevrilen kısmıyla her bir rengin farklı tonlarına işaret edildiği ve siyahın en koyu tonunu belirtmek üzere "simsiyah" anlamına gelen nitelemenin cümlelerin sonuna bırakıldığı da düşünülebilir. Çıplak gözle gözlemleyebildiğimiz âlemde ilk bakışta farklılıkları ayırt etme hususunda renklerin etkisi son derece açık olduğundan bu özellik ön plana çıkarılmıştır.⁹¹

Fahredden Razi, 27.ayette bir inceliğe dikkat çekerek şöyle der: Cenâb-ı Hak, "*Dağlardan da, beyaz beyaz, kırmızı kırmızı, renkleri çeşitli ve kuzguni siyah yollar (yaptık)*" buyurmuştur. Sanki birisi, "Meyvelerin farklı farklı oluşları, bölgelerin farklılığından kaynaklanmaktadır. Baksana zaferan ve benzeri bazı bitkiler, her yerde yetişmezler" demiş de, bunun üzerine Cenâb-ı Hak, "Bölgelerin, toprakların farklılığı da, ancak Allah'ın iradesiyledir." demiştir.⁹²

5-Zümer 39/21.Âyet:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولِي الْأَلْبَابِ

“ Görmedin mi, Allah gökten su indirdi de onu yeryüzündeki kaynaklara ulaştırdı. Sonra onunla renkleri çeşit çeşit ekinler çıkarıyor. Sonra ekinler kuruyor da onları sapsarı kesilmiş görüyorsun. Sonra da Allah onları kurumuş çer çöp hâline getirir. Şüphesiz ki bunda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.”

Yukarıdaki âyetlerde olduğu gibi bu âyette de Allahın kudret ve azametinin delillerinden biri olan renk sanatına dikkat çekilmiştir. Önce, “*renkleri çeşit çeşit ekinler-أَلْوَانُهُ- زَرْعًا مُخْتَلِفًا*” daha sonra da “*onları sapsarı kesilmiş görüyorsun- فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا*” ifadesi kullanılmıştır.

Ayette, yağmur ve onun sayesinde yetişen bitki çeşitleriyle tabiatın canlanması, ardından bitkilerin kuruyup toza toprağa karışması örneğinden yola çıkılarak, ilâhî kudret ve iradenin evren üzerindeki mutlak hükümlerine dikkat çekilmekte; daha sonra aynı güç ve iradenin, insanın manevî gelişimindeki tesirine atıfta bulunmaktadır. Yağmurla tabiatı canlandıran irade, hidayetiyle de

⁹¹ Kur'an Yolu: IV, 414–415.

⁹² Râzi, Fahrüddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, XVIII, 401–404.

insanın gönlünü İslâm'a açmakta; ona, ilâhî buyruklara teslim olan bir ruh yapısı kazandırmakta, bu suretle kendisinden gelen bir ışıkla aydınlanmasını sağlamaktadır.⁹³

İbn Kesir, ayetteki, “*ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ* -*Sonra da onunla türlü türlü ekinler çıkarmaktadır.*” buyruğu ile ilgili olarak şunları kaydetmektedir:

“Sonra gökten inen ve yeryüzünden fışkıran su ile şekilleri, tatları, kokuları ve faydaları “*türlü türlü ekinler*” yetiştirmektedir. Bu parlaklık ve tazelikten sonra onlar olgunlaşır da sen yarı kurumuş sapsarı görürsün. “*Sonra da onu çör-çöp haline çevirir. Muhakkak ki bunlarda, (düşünen ve dünyanın böyle olduğunu kabul edip ibret alan) akıl sahipleri için ibret (deliller) vardır.*” Dünya önce yemyeşil, parlak ve güzeldir. Sonra çirkin bir ihtiyar haline gelir. Genç de zamanla zayıf, yaşlı bir ihtiyar haline döner. Bütün bunlardan sonra da ölüm gelir. Mutlu kişi, gençliğinden sonra hali (durumu) hayra giden kişidir. Çoğu kere Allah Teâlâ gökten indirmiş olduğu suyu, bu su ile bitirmiş olduğu ekinler ve meyvelerin daha sonra çör-çöp haline gelişini dünya hayatına misal olarak verir.⁹⁴

Bu âyette ayrıca, türlerin çeşitliliğindeki Allah'ın kudretine ve insanlara nimet oluşuna dikkat çekilmektedir. Buradan türlerin korunması, ekolojik dengenin bozulmaması gerektiğini de çıkarabiliriz.

C. Kuranda Zikri Geçen Renkler

Kuran'ı Kerim'de, beyaz, siyah, yeşil, sarı, mavi ve kırmızı olmak üzere altı temel renk geçmektedir. Yani Kur'andaki renkler genellikle asıl renkler olup bu renklerin karışımı olan ara renkler yer almamıştır. Biz de, önce Kur'an'da geçen bu temel renkler üzerinde durmak istiyoruz.

1.Beyaz ve Siyah Renkler

Beyaz ve siyah, Kur'an'da en geniş şekilde yer alan renklerdir. Bu renkler kimi zaman tek başına, kimi zaman bir karşıtlık havası içinde zikredilmişlerdir. Kuranda siyah ve beyaz renklerin kutupsal zıtlık biçiminde bir araya getirilmiş olması, insanın çok ince ve hassas konuları algılama kaidesine son derece

⁹³ Kur'an Yolu, IV, 533.

⁹⁴ İbn Kesir, *Tefsiru'l Kur'ani'l-Azim*, XII,122.

uygundur. Bu da mantıki ve olgusal durumları izah edebilmenin en güzel yollarındandır. Mesela, aydınlık ve karanlık fikri de böyledir.⁹⁵

Beyaz kelimesinin geçtiği ayetleri incelediğimizde beyaz renk el, ip, kadeh, yollar, huriler ve gözler kelimeleriyle birlikte kullanılmıştır. Ama en çok insan ve insan azalarının vasfı olarak gelmiştir. Beş yerde el, iki yerde yüz, bir yerde de göz nitelendirilmiştir.

Kur’ân’da بَيِّضٌ أبيضٌ بَيِّضَاءٌ ve بَيِّضٌ kelimeleriyle ifade edilen beyaz, türevleriyle beraber on iki ayette geçmektedir.(Bkz. Tablo 2)

a.Beyaz ve Siyah Rengin Birlikte Geçtiği Ayetler

Beyaz ve siyah renklerin geçtiği âyetleri ve bunların yorumlarını şöyle özetleyebiliriz:

1-Bakara 2/187. âyet:

.....وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا
الصَّيَّامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ
يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

“.....Beyaz iplik siyah iplikten /Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye (tan yeri ağarınca) kadar yiyin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun. Bununla birlikte siz mescitlerde itikâfta iken eşlerinize yaklaşmayın. Bunlar, Allah’ın koyduğu sınırlardır. Bu sınırlara yaklaşmayın. Allah, kendine karşı gelmekten sakınsınlar diye, âyetlerini insanlara böylece açıklar.”⁹⁶

Âyette geçen “Fecirden siyah ip beyaz ipten sizin için ayırt edilir hale gelinceye kadar” ifadesinden maksat, sabahın beyazlığı ve gecenin karanlığıdır. Burada iplikler mecaz olarak kullanılmıştır. Sabahın beyazlığı, tan yeri ilk ağardığında hafif bir aydınlık şeklinde olur. Gecenin karanlığı ise yok olup gitme durumunda oldukları ve her ikisi de zayıf oldukları için ipliklere benzetilmişlerdir. Ancak beyazlık gittikçe artar, karanlık ise gittikçe azalır. Zemahşerî bunun teşbih-i belîğ olduğu görüşündedir.⁹⁷

Razi, “siyah iplik-beyaz iplik” tabiri ile ilgili şu rivayeti naklederek görüşünü ortaya koymaktadır:

⁹⁵Kılıç, Sadık, a.g.e. s.56.

⁹⁶Bakara, 2/187.

⁹⁷Zemahşerî, *el-Keşşaf*, I, 389; Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, I, 226–227.

“Rivayet edildiğine göre bu âyet nazil olduğunda Adıyy b. Hatim şöyle yaptığını anlatmıştır: Beyaz ve siyah iki iplik aldım, onları yastığımın altına koydum. Geceleri ikide bir kalkıyor onlara bakıyordum. Fakat bir türlü beyazını siyahından ayırt edemiyordum. Sabahleyin Hz. Peygamber (s.a.s)'e gelip durumu anlattım. Bunun üzerine o güldü ve, "Sen koca kafalısın. Bu, o manada değil. 'Gündüzün beyazlığı (aydınlığı) ile gecenin siyahlığı (karanlığı) manasıdır' buyurdu.” Biz diyoruz ki: Bu hadis, Allah Teâlâ'nın bu ayetle gündüzün başlangıcındaki beyazlık ile gecenin sonundaki siyahlığı kinayeli olarak kastettiğine kesin olarak delâlet eder.⁹⁸

Bu ayette geçen beyaz ve siyah renkler, iplik benzetmesiyle, tabiatta meydana gelen iki vakaya isim olarak verilmiş, ayrıca ramazanda imsak vaktinin tayiniyle alakalı olarak fıkhi yorum ve farklı görüşlerin belirlenmesine kaynaklık etmiştir.⁹⁹

2-Ali İmran 3/106.-107. âyetler:

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا

الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ . وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“O gün bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır. Yüzleri kararanlara, “İmanınızdan sonra inkâr ettiniz, öyle mi? Öyle ise inkâr etmenize karşılık azabı tadın” denilir. Yüzleri ağaranlar ise Allah'ın rahmeti içindedirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır.”¹⁰⁰

Bu ayetlerde, beyaz renk ile siyah renk aynı anda geçmektedir. Âyetlerde mümin ve kâfirlerin âhiretteki durumları ikili bir anlatım içinde sunulmaktadır.

İman ve itaatleri sebebiyle kıyamet gününde mü'minlerin yüzleri ak olur. Küfür ve masiyetleri dolayısıyla de, kâfirlerin yüzleri kara olur.¹⁰¹

Kıyamet gününde bazı yüzlerin ağaracağını, bazı yüzlerin de kararacağını bildiren bu âyetlerde mecazi ifadelerle bazı kişilerin sevineceği ve bazılarının da üzüleceği anlatılmaktadır. Dünyada Allah'a ve Resulü'ne inanan, emirlerine uygun hareket edip güzel işler yapanların âhirette Allah huzurunda yüzleri ak, alınları

⁹⁸ Er-Râzi, Fahrüddin *Mefâtihu'l-Gayb*, IV, 396–397.

⁹⁹ Kılıç, Sadık, a.g.e. s.59.

¹⁰⁰ Âl-i İmran, 3/106–107.

¹⁰¹ Es-Sabuni, Muhammed Ali *Safvetü't-Tefasir*, I, 41.

açık olacak, utanacak ve üzülecek durumları olmayacaktır. Allah'ın rahmetine erecekleri ve ebedî kalmak üzere cennetine girecekleri için sevinçli ve mutlu oldukları yüzlerinden belli olacaktır. Yüzleri kararanlara gelince onlar, dünyada Allah ve Resulü'ne inanmadıkları veya inandıktan sonra inkâra saparak Allah'ın emirlerine aykırı davranışlarda buldukları için âhirette Allah'ın huzurunda kendilerine "İman ettikten sonra kâfir mi oldunuz?" şeklindeki azarlama sorusuna muhatap olunca utanacak ve üzüleceklerdir. Tabii ki o gün utanma veya üzülmeye hiçbir fayda sağlamayacak ve dünyadaki inkârları yüzünden âhirette büyük bir azaba çarpılacaklardır.¹⁰²

Fahredden Râzi, âyetlerde geçen, "*beyaz ve siyah yüzler*" tabiri ile ilgili olarak Kur'anda benzer ayetlerin bulunduğunu,¹⁰³ bu ayetlerde, bahsedilen aklık, karalık, toz, toprak ve parlaklık, ter-ü tazelik gibi tabirler hakkında müfessirlerin şu iki görüşü ortaya attıklarını dile getirmektedir:

a- Aklık, ferah ve sürurdan; siyahlık da gam ve kederden mecazdır. Bu, çokça kullanılan bir mecazdır. Nitekim Cenâb-ı Hak, "*Onlardan birine kız çocuğu müjdesi verilince, kendisi pek öfkeli olarak, yüzü mosmor (simsiyah) kesilir.*"¹⁰⁴ buyurmuştur.

Araplar, arzusuna ulaşan ve gayesini elde eden kimse hakkında (yüzü ağardı) derler. Bunun manası, sevinme ve neşelenmedir.

b- Bu aklık ve karalık, mü'min ve kâfirlerin yüzlerinde bizzat bulunur. Çünkü bu kelimeler, burada hakiki manalarında kullanılmışlardır. Bu kelimelerin hakiki manalarında alınmasına mani bir delil de yoktur. Binaenaleyh, bunları hakikî manalarında almak gerekir.¹⁰⁵ Fetih 48/29. âyetteki "...*Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir...*" ifâdesi, bu ikinci görüşe delil teşkil ettiği söylenebilir.

Görüldüğü gibi bu iki renk uhrevî bir çerçevede ele alındığından insana muhtemel iki kaderinden birisini göstermektedir.

¹⁰² Kur'an Yolu, I, 482.

¹⁰³ Bkz. Zümer, 39/60; Yunus, 10/26; Abese, 80/38; Kıyame, 75/22-25; Mutaffifin, 83/24; Rahman, 55/41.

¹⁰⁴ Nahl, 16/58 .

¹⁰⁵ Er-Râzi, Fahrudin, *Mefâtihu'l-Gayb*, VI, 526-528.

3-Fatır 35/27. âyet:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَعَرَابِيٌّ سُودٌ "

“Görmüyor musun ki, Allah gökten su indirdi. Biz onunla türlü türlü ürünler çıkardık. Dağlardan da beyaz, kırmızı (birbirinden farklı) çeşitli renklerde yollar (katmanlar) var, siyah taşlar da var.”

Bu âyetin, Kur’anda birkaç rengin bir arada geçtiği tek ayet olduğunu, renk/levn-elvan kelimesini işlerken değinmiştik. Ayette, beyaz, kırmızı ve siyah, *cüded*-dağlardaki yollar, katmanlar-ı niteleyen renkler olarak zikredilmişlerdir.

Âyette, beyaz (بَيضٌ) ve siyah (سُودٌ) renklerin bir arada zikredilmesi, kutupsal zıtlık biçiminde değil de tabiattaki estetik ve güzelliğe, Allahın eşsiz yaratıcılığına dikkat çekme amacına yöneliktir.

b. Beyaz Rengin Tek Başına Zikredildiği Âyetler

Bu âyetleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1-A’raf 7/108; Tâha 20/22; Şuâra26/33; Neml 27/12; Kasas 28/32 olmak üzere toplam beş ayette geçen “beyaz renk” aynı temayı işlemektedir: O da, Hz Musa’ya verilen mucizelerden “Yed-i Beyza”(bembeyaz el) hadisesidir.

Bilindiği üzere, Firavun, Hz. Musa’nın tebliğinde gerçeği söylediği ve sağlam kanıtlara dayandığı şeklindeki açıklamalarını yeterli bulmayıp kendisinden doğruluğunu kanıtlayacak bir mucize göstermesini istemişlerdi. Bunun üzerine Hz. Mûsâ iki mucize sergiledi: Asanın bir anda yılanı dönüşmesi ve -esmer tenli olduğu halde- elini cebinden çıkarınca renginin, olayı takip edenlerin gözleri önünde ve onları hayrete düşürecek şekilde bembeyaz hale gelmesi.¹⁰⁶

2-Hz. Musa’nın mucizesini anlatan ayetlerdeki kullanılışından farklı olarak Yusuf 12/84. âyette beyaz renk negatif bir delalete sahiptir:

وابيضت عيناه من الحزن فهو كظيم.

¹⁰⁶ Kur’an Yolu, II, 445.

“Onlardan yüz çevirdi ve “Vah! Yusuf’a vah!” dedi ve üzüntüden iki gözüne ak düştü. O artık acısını içinde saklıyordu.”

Bundan önceki âyetlerde beyaz renk, olumlu bir renk olarak zikredilmişti genel olarak sevinç, mutluluk, genişlik, aydınlığa ulaşma vb. mefhumlara işaretti. Burada ise farklı bir durum söz konusudur. Bu da Hz. Yakub’un (a.s) gözüne perde inmesidir. Çünkü üzüntüden öyle çok ağlamıştır ki nihayet gözyaşı gözünün siyahlığını yok etmiş, onu bulanık bir “aklığa” çevirmiştir.

Oğlu Bünyâmin’in Mısır’da tutulduğunu haber alan Hz. Ya’kub’un, diğer oğlu Yusuf hakkındaki üzüntüleri yeniden depreşti ve üzüntünün şiddetinden gözlerine boz geldi. Hz, Yakub'un gözlerine boz gelmesi iki şekilde açıklanmıştır:

a. 96. âyette "*tekrar görür hale geldi*" buyuruluğu için bunu karine olarak alanlar, boz gelmekten maksat "üzüntüden ve ağlamaktan dolayı gözünün kapanmasıdır" demişlerdir. Tıp mensuplarının açıklamalarına göre nâdir de olsa üzüntüden gözde katarakt oluştuğu ve sonra bir şokla bunun zail olduğu görülmüştür.

b. Râzî'nin de katıldığı, ikinci görüşe göre, göze boz gelmesi görmeyi engelleyecek kadar gözyaşı ile kaplanmasıdır; açılması ise üzüntü ve ağlama sebebinin ortadan kalkmasıdır.¹⁰⁷

Hz.Yakub’un (a.s) gözüne ak düşmesi ile ilgili tefsirlerde başka rivayetler de vardır.¹⁰⁸

3-Saffat 37/46. âyet:

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ. بِيضَاءٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ.

“Onların etrafında cennet pınarından doldurulmuş, berrak(bembeyaz) ve içenlere lezzet veren kadehler dolaştırılır.”

¹⁰⁷ Kur’an Yolu, III, 233.

¹⁰⁸ Örneğin, İmam Kurtûbi, şu düşündürücü rivayeti de zikreder: “Denildiğine göre, Hz, Yakub namaz kılariken, Hz. Yûsuf önünde enine doğru yatıyordu. Uykusunda hafif horladı, Hz. Ya’kub ona doğru baktı. İkinci bir defa daha horladı, yine Hz. Ya’kub ona baktı. Sonra üçüncü bir defa horladı, yine Hz. Ya’kub hem ondan, hem horlamasından dolayı sevinç ile ona baktı. Yüce Allah meleklerine şunu vahyetti: "Şu benim seçkin kuluma ve Halilimin oğluna (torununa) bakınız. Bana münacatta iken benden başkasına iltifat edip bakıyor. İzzetim ve celalim hakkı için onlarla yönelip baktığı o iki gözbebeğini ondan alacağım. Kendisini dönüp baktığı kişiden onu seksen yıl süreyle ayıracağım. Tâ ki amel edenler Benim huzurumda ayağa kalkanların, Benim gözetimim altında olduğunu bilmeleri gerektiğini bilsinler.(Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkâmi'l-Kur’an*, IX, 374-375).

Bu âyette, beyaz renk mükâfat olarak müminlere verilecek cennet şarabının vasfı olarak gelmiştir. Cennetteki şarabın leziz ve berraklığına dikkat çekilmiştir. Yani bu içki görünüşü bembeyaz güzel ve hoştur. Dünya içkisi gibi insanın tiksinesine yol açmaz. Zira cennet içecekleri baş ağrısı yapmayan, sarhoşluk vermeyen özellikleri yanında bembeyaz ve süttten de beyazdır.¹⁰⁹

4-Sâffât 37/49. âyet:

كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ

“Sanki onlar (beyazlıklarıyla), saklanmış (gün yüzü görmemiş) yumurtalardır.”

Bu ayette Allahın mümin erkeklere ahrette temiz eşler verildiği beyan edilir. Bu eşlerin özellikleri ve fiziki güzellikleri dile getirilmiştir.

Hasan Basri şöyle der: *Meknûn*; korunmuş, el değmemiş, demektir. Maksat şudur: O huriler, bu eşsiz güzellikle birlikte, incelik, letafet ve yumuşaklıkla sedefleri içersindeki inciler gibi korunmuşlardır: "Sanki onlar korunmuş yumurtadır". Ona ne el değer, ne de göz görür. Araplar, saflığı ve beyazlığından dolayı, kadını yumurtaya benzetirler.¹¹⁰

Âyetteki بَيْضٌ (yumurta) ve بَيْضَاءٌ (beyaz) aynı kökten türemişlerdir.

c. Siyah Rengin Tek Başına Zikredildiği Âyetler

Siyah kelimesi Kur'ân'da “أسود ve مسودة , سُودٌ” kelimeleriyle ifade edilir. Bunların dışında leyl, zulumât, cehl, gibi kelimeler de karanlığı ifade eder. Siyah, Kur'ân'da küfrü, azabı, şerri, öfkeyi, matem ve hüznü temsil etmekte ve kâfirlerin rengi olarak geçmektedir. Zira karanlığın görünen bütün gerçek objeleri örtmesi gibi kâfirler de ilahî gerçeği görmemezlikten gelmekte ve İslâmî gerçekleri örtmektedirler.¹¹¹

Kur'an'da, “siyah” kelimesi türevleri ile beraber altı ayette toplam yedi kere geçmektedir.(Bkz. Tablo 3) Bunların ikisinde kelimeyle bildiğimiz siyah renk kastedilmiştir. Bu iki ayet, yukarıda beyaz rengi işlerken değindiğimiz Bakara Sûresi 187. âyeti ile Fâtır Sûresi 27.ayetidir.

¹⁰⁹ Kılıç, a.g.e, s.78–79.

¹¹⁰ Es Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, V, 246.

¹¹¹ Okçu, Abdülmecit, *Kur'an'da Renkler*, s.137.

Diğer beş ayette siyah renk, inkârcıların ve münafıkların yüzlerindeki perişanlığı ve aşırı hüznü belirtmek için kullanılmıştır. Bu beş ayetten biri, mümin ve kâfirlerin ahiretteki durumlarını ikili bir anlatım içinde sunan Âl-i İmran 106.ayeti idi. Yukarıda beyaz rengi işlerken bu ayet üzerinde durmuştuk.¹¹²

Diğer âyetler ise şunlardır:

1- Zümer 39/60. âyet:

" وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ "

“Kıyamet günü Allah’a karşı yalan söyleyenleri görürsün, yüzleri kapkara kesilmiştir. Büyüklük taslayanlar için cehennemde bir yer mi yok!”

Bu ayette ortaklar ve çocuklar isnat etmek suretiyle Allaha şirk koşmuş olan kimselerin yüzlerinin bu yalanları ve iftiraları sebebiyle simsiyah kesileceği anlatılır. Buradaki siyahlık hakiki manada olabileceği gibi mecaz da olabilir.

2- Nahl 16/58. âyet:

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ

“Onlardan biri, kız ile müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü simsiyah kesilir!”

Kurtubî şöyle der: Yüzün kararması üzüntü ve kederden kinayedir. Yoksa Allah, bununla onun yüzünün siyahlığını kastetmiş değildir. Araplar, hoşlanmadığı bir şeyle karşılaşan herkes için, yüzü karardı" derler. Üzüntü ve öfke dolu olduğu halde yüzü değişir.¹¹³

3- Zuhruf 43/17. âyet:

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ

“Onlardan biri, Rahmân’a örnek kıldığı (isnat ettiği kız çocuğu) ile müjdelendiği zaman, öfkesinden yüzü simsiyah kesilir.”

Burada konu edilen yüzün kararması, kız çocuklarının cahiliye dönemindeki statüsünün bir yansımasıdır. Ayette sözü edilen “yüzün kararması”

¹¹² Bkz s.26–27.

¹¹³ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, III, 324.

asık suratlılıktan, gam ve düşünceden, kız çocuğunun doğması sebebiyle meydana gelen nefret ve öfkeden bir kinayedir.¹¹⁴

Burada şu fizikî-ruhî münasebeti müşahade etmekteyiz: İnsanın mutluluğu güçlendiğinde kalbin ruh atmosferi de içerden itibaren genişlemesiyle başlar ve dışa doğru yayılır. Kalp ile dimağ arasında sıkı bir münasebet bulunduğu için özellikle yüze akseder. Bundan dolayı da yüz o anda parlak ve aydınlık görünür. Ama hüznün şiddetlendiğinde ise ruh sıkışır yüzde mutluluk izi görülmez. Bundan dolayı yüz kızarır değişir, sararır, kararır göksel alanın değil de arzî alanın izi gözlenir. Gam ve hüznün tabîî neticesi olarak da yüzün rengi değişime uğrayarak siyahlaşır. Nasıl yüzün aydınlanması ile mutluluk simgeleştirilmişse, gam ve hüznün de siyahlaşma ile simgeleştirilmiştir.¹¹⁵

Not: Kur’anda “kater-katera- قَتْرَةٌ” ve “ğabera- غَبْرَةٌ” kelimeleri de, *esved*’in yüzler kelimesiyle birlikteki kullanımına yakın bir anlam taşımaktadır. Doğrudan renk olmayıp renk (siyah) çağırımı ağır basan *yahmum-يَحْمُومٌ*¹¹⁶ ve “katıran – قَطْرَانٌ”¹¹⁷ gibi birçok sözcük de, Kur’anda geçmektedir.

Azabı gören kâfirlerin yüzlerinin kötüleşmesini ifade eden “siet-سِيئَةٌ”¹¹⁸ fiili, İbn Abbas gibi bazı müfessirler tarafından kararma diye yorumlanmıştır. Aynı şekilde yüzlerin sıfatı olarak kullanılan “basire-بَاسِرَةٌ”¹¹⁹ kelimesi de rengi değişmiş, kararmış şeyi, zifiri siyah “naima-نَائِمَةٌ”¹²⁰ ise beyazlık kavramıyla aynı çizgide ruh neşesini ifade etmektedir.¹²¹

3.Yeşil Renk

Günlük hayatımızda, renkler içinde belki de en çok müşahade ettiğimiz renk yeşildir. Doğanın ve baharın rengidir. Yeryüzünün büyük bir bölümünü kaplayan ormanlar, ekili alanlar, otlaklar, bağ ve bahçeler, hep yeşil renkle karşımıza çıkmaktadır. Neml 27/60 şöyle buyuruluyor:

فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ

¹¹⁴ Kılıç, *a.g.e.* s. 99–100.

¹¹⁵ Kılıç, *a.g.e.* s. 99–100.

¹¹⁶ Vakia, 56/43.

¹¹⁷ İbrahim, 14/50.

¹¹⁸ Mülk, 67/27.

¹¹⁹ Kıyame, 75/24.

¹²⁰ Gaşiye, 88/8.

¹²¹ *İslam Ans. DİA*, XXXVI, 571.

“Biz o su sayesinde bir tek ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmeyeceği alımlı bahçeler bitirdik.”

Seyyid Kutub, bu âyetin tefsirinde şunları kaydeder: Güzel, hayat dolu, ferahlandırıcı olgunlaşmış şen bahçeler ve bu bahçelerin manzaraları insanın kalbine şenlik, dirlik ve canlılık getirir. Bahçeler tarafından oluşturulan bu şen, canlı ve olgun güzelliğin üzerinde düşünülmesi bile kalpleri diriltmeye yeter. Bahçelerdeki eşsiz yaratmanın eserleri üzerinde düşünmek bu hayret verici güzelliği ortaya koyan sanatları takdir etmeyi garanti eder. Tek bir çiçeğin rengini ve ahengini vermek bile insanların en büyük sanat ustalarını aciz bırakır. Bir tek renkleri ve tonlarını belirlemek, çizgilerini içiçe yerleştirmek ve yapraklarını düzenlemek klasik ve modern bütün sanat dâhilerinin ulaşamayacağı gerçek bir mucizedir, ağaçta gelişen hayat mucizesi bir tarafa dursun, şimdilik zaten hayat olgusu insanlığın anlamaktan aciz kaldığı en büyük sır olma niteliğini korumaktadır.¹²²

Kuran-ı kerimde, türevleriyle beraber sekiz yerde geçen yeşil renk, الأخضر - خضر ve مخضرة kelimeleriyle ifade edilir.(Bkz. EK 4)

Kur’anda yeşil renk ya Allah’ın rahmetinin tezahürü olarak doğadaki canlılığa ve güzelliğe, Allahın kudret ve yaradılışına dikkat çekmek amacıyla ya da Cennet’in ve Cennette giyilecek elbiselerin rengi olarak geçmektedir. Hudr- خضر kelimesi, Kur’an’da genellikle cennet ehlinin buldukları ortamı ve giysilerinin güzelliklerini belirtmek için kullanılır. Yusuf süresindeki iki ayette yeşil, kurunun karşıtı olarak kullanılmıştır. Bir bakıma yeşil hayatı, kuruluk ise ölümü temsil etmektedir. En’am 6/99 âyette de yeşil, canlılık-hayatîyet manasında kullanılmıştır.

Şimdi yeşil rengin geçtiği ayetleri ve bunlara dair yorumları görelim:

1-En’am 6/99. âyet:

وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرَجُ مِنْهُ حَبًّا مَاتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُوا إِلَىٰ نَمْرِهِ إِذَا أُنْمِرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكُمْ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

¹²² Seyyid Kutub, *Fi Zilali'l-Kur'an*, Daru's Şurûk, V, 62252.

“O, gökten su indirendir. İşte biz onunla her türlü bitkiyi çıkarıp onlardan yeşillik meydana getirir ve o yeşil bitkilerden, üst üste binmiş taneler, -hurma ağacının tomurcuğunda da aşağıya sarkmış salkımlar- üzüm bahçeleri, zeytin ve nar çıkarırız: (Her biri) birbirine benzer ve (her biri) birbirinden farklı. Bunların meyvesine, bir meyve verdiği zaman, bir de olgunlaştığı zaman bakın. Şüphesiz bunda inanan bir topluluk için (Allah’ın varlığını gösteren) ibretler vardır.”

Bir âyette, hayatın temelini suya dayandığını ve canlı olan her şeyin sudan yaratıldığı bildirilmektedir.¹²³ Bu ayette de, Yüce Allah’ın, gökten su indirdiği ve bu suyla her türlü bitkiyi ve bitki çeşitlerini çıkardığı beyan edilmektedir. Âyetteki حَضِرًا buyruğunu el-Ahfeş yeşil diye açıklamıştır. Yeşil ise, yaş baklagiller, sebzeler demektir. İbn Abbas ise, yüce Allah bununla buğday, arpa, yulaf, mısır, pirinç ve sair taneli yiyecekleri kast etmektedir, demiştir.¹²⁴

Bu ayette, aynı yağmurla sulandığı halde sayılamayacak kadar çok çeşitli cinslerde bitkiler veren yeryüzündeki tabiat harikalarından bir demet sunulmakta ve bunların, şursuz tabiatın, kör tesadüfün sonucu olmayıp yine o ulu kudretin eserleri olduğu bildirilmekte; bunların her birinde inanan insanlar için âyetler, yaratıcısına delâlet eden tecelliler bulunduğu dikkat çekilmektedir.¹²⁵

2-Yusuf 12/43 ve 46.âyetler:

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعَ عِجَافٍ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِن كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ

“Kral, “Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, rüyamı bana yorumlayın” dedi.

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعَ عِجَافٍ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

(Zindana varınca), “Yûsuf! Ey doğru sözlü! Rüyada yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yemesi, bir de yedi yeşil başakla diğer yedi kuru başak hakkında bize yorum yap. Ümid ederim ki (vereceğin bilgi ile) insanlara dönerim de onlar da (senin değerini) bilirler” dedi.

¹²³ Bkz. Enbiya, 21/30.

¹²⁴ Kurtubi, *el-Câmiu li-Ahkâmil'l-Kur'an*, VII, 102–103.

¹²⁵ Kur'an Yolu, II, 352–353.

Bu ayetler, Hz. Yusuf kıssasında Mısır kralının görmüş olduğu bir rüyadan bahseder. Kralın görmüş olduğu rüyada, kuru bir nehirden çıkan yedi semiz inekle, yedi arık inek görür. Arık inekler, semiz inekleri yutar. Yine, tane tutmuş yedi başak ile (danesiz olan) diğer yedi kuru başak görür. Kuru yedi başak da, taneli başağı iyice sarar ve onu yener.¹²⁶

Bu rüyanın yorumu Hz. Yusuf'tan istenince o, rüyayı, yedi yeşil başağı, yedi yıl taneleri üzerinde kalmış ekin ve yedi kuru başağı da daha sonra gelecek olan kıtlık yılları olarak yorumlamıştır.¹²⁷

Görüldüğü gibi ayetlerde yeşil, kurunun zıddı olarak geçmekte, hayatı ve canlılığı temsil etmektedir. Yani yeşil hayatı, kuruluk ise ölümü temsil etmektedir.¹²⁸

3-Kehf 16/31. ve İnsan 76/21.ayetler:

Bu ayetlerde yeşil, cennet ehlinin giydikleri elbisenin rengi olarak yer almıştır.

أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَّكِنِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا

İşte onlar için içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine kurularak altın bileziklerle süslenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil giysiler giyeceklerdir. O ne güzel karşılıktır! Cennet de ne güzel bir yaslanacak yerdir!

Cennetin nimet ve güzelliklerinden bahseden bu ayette yeşil renk, cennet libasının vasfı olarak geçmektedir.

Taberi'ye göre, âyetin mânâsı şudur: "...Onlar takı olarak altın bilezikler takınır, elbise olarak da, "sündüs ve istebrak"tan yani ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyerler. Cennette, kumaş ve örtülerle süslenmiş altından divanlarda otururlar. ...Takva sahiplerinin mükâfatı ne güzeldir. Cennet onlar için, ne güzel bir istirahat ve kalma yeridir.¹²⁹

Buna benzer bir âyet İnsan Suresi'nde geçer:

¹²⁶ Râzi, Fahrüddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, XIII, 247-248.

¹²⁷ Kılıç, a.g.e s.111.

¹²⁸ Okçu, a.g.e. s.137.

¹²⁹ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, III, 440-441.

عليهم ثيابٌ سندسٍ خضرٍ واستبرقٍ وحُلُوا أساورَ من فضةٍ وسقاهم ربُّهم شرابًا طهورًا

“Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süslenecelerdir. Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir.”¹³⁰

Fahreddin Razi, ayetlerde cennet elbiselerinin vasfı olarak yeşilin seçilmesini, yeşilin rahatlatıcı özelliğine bağlar:

“Beyaz, bakışı ayırır, keser. İşte bundan dolayı insan, meselâ yeryüzü karla örtülü olduğu zaman, o devamlı ona bakamaz. Çünkü gözü kamaştırır. Siyah şeylere bakmak ise, bakışı kendine toplar. Bundan dolayı insan bu renge ve kan gibi kırmızı renge bakmaktan hoşlanmaz. Ama yeşilde, üç şey bir arada bulununca, bunlardan bir kısmı, diğerinin vereceği eziyeti bertaraf eder... Dünyada iken insanın yeşile olan meyli söz konusu olunca, Allah Teâlâ, ahirettekini de, kişinin dünyadaki zevkine göre zikretmiştir.”¹³¹

4-Hac 22/63. âyet:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

“Allah’ın gökten yağmur indirdiği, böylece yeryüzünün yemyeşil olduğunu görmedin mi? Şüphesiz Allah, çok lütüfkârdır, hakkıyla haberdardır.

Bu âyet, Allah’ın kudretinin sonsuzluğuna, öldükten sonra dirilmeye ve haşır-neşirin meydana geleceğine delil teşkil eder. Çünkü âyette, anlatılanları yapmaya gücü yeten kimse, öldükten sonra diriltmeye de kadirdir.”¹³²

Gökten inen suyun yeryüzünü yeşertmesinin Cenâb-ı Allah’ın dilemesine ve yaratmasına bağlı bulunduğuna dikkat çekilmekte, “görmüyor musun” ifadeleriyle, sıradan gibi düşündüğümüz bu durum ve olaylara, onların arkasındaki yüce kudreti fark eden bir bakış yapmamız istenmektedir.”¹³³

5-Yasin 36/80. âyet:

الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقَدُونَ

“O, sizin için yeşil ağaçtan ateş yaratandır. Şimdi siz ondan yakıp duruyorsunuz.”

Bu ayet, ölüden dirinin çıkarılması ile ilgili tereddüt ve itirazlara karşı verilen bir örnektir. Birbirine tamamen zıt görünen iki özellikten ve birincinin

¹³⁰ İnsan, 76/21.

¹³¹ Er-Râzi, Fahrüddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXI, 153–154.

¹³² Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, IV, 153.

¹³³ Kur'an Yolu, IV, 35.

diğerine dönüşmesinden söz edilmektedir. Islaklık ve ateş. Ayette ağaç için yeşil sıfatının kullanılması renk belirtmek için değil, bu durumdaki ağacın temel özelliği olan ıslaklığa dikkat çekmek içindir. Yemyeşil ağaçtan ateş çıkarma, genellikle, bedevi Araplarca iyi bilinen “merh” ve “afar” adlı ağaçların –ikisi de yemyeşil ve üzerlerinden su damlarken- birbirine sürtülmesiyle ateş çıkması olayı olarak açıklanmıştır. Bunların biri dişi diğeri erkek olarak düşünülmüştür. Bazı müfessirler, "Her ağaçta ateş vardır; ama merh ve afarda bolca bulunur" anlamındaki meşhur sözü de dikkate alarak burada maksadın ağaç cinsi olduğunu ve bu iki türün örneklendirme amacıyla zikredildiğini belirtmişlerdir.¹³⁴

Ebu Hayyân şöyle der: “Burada Yüce Allah onlara, insanın meniden yaratılmasından daha harikulade bir olayı anlattı ki bu olay da, bir şeyi zıddından ortaya çıkarmaktır. Bu, benzersiz ve eşsiz bir olaydır ki bu da yeşil bir şeyden ateş çıkarmaktır. Suyu görmez misin? O, ateşi söndürüyor. Bununla birlikte ateş, su ihtiva eden yeşil şeyden çıkıyor.¹³⁵

Kur’an’da yeşil ağaçtan ateşin çıkması, insanın doğaya tahakkümünün, Allah’ın, teknolojiyi ve bilgiyi üretebilme gücünü insanın emrine amade kılışının derunî bir ifadesi”¹³⁶ olarak da düşünülebilir.

6-Rahman 55/76. âyet:

مُتَّكِنِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ

“Onlar yeşil yastıklara ve güzel yaygılara yaslanırlar, (nimetlenirler).”

Bu ayette yeşil renk müminlerin içinde buldukları mekânın (cennetin)vasfı olarak gelmiştir.

Ayeti kerimede geçen خُضْرٍ ile cennetliklere mahsus yastıklar(refref) vasfedilmiştir. Refref, "yastıklar" demektir. Said İbn Cübeyr ve İbn Abbas’a göre ise bu, cennet bahçeleri, demektir. Veya “refref” öyle bir şeydir ki. Allah dostu onun üstüne kuruldu mu onu uçurur, yani tıpkı salıncak gibi istediği tarafa şu tarafa, bu tarafa uçurur. Bunun aslı da yüce Allah’ın huzurunda refref etmekten gelir. Miraç hadisinde rivayet olduğuna göre Rasûlullah (sav) Sidre-i Müntehâ’ya ulaştığında ona refref gelip, Hz, Peygamberi Cibril’in elinden aldı ve

¹³⁴ Kur’an Yolu: IV, 455.

¹³⁵ Ebu’l Hayyan, *Bahru’l Muhit*, VII, 332–333; Es Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü’t-Tefasir*, V, 228.

¹³⁶ Gündüzöz, Soner, *Kur’an’daki İlâhî Değerler Sisteminin Gizemli Dili*, Diyanet Derg. Ocak, 2008, s.15.

onu Arş'ın dayanağına kadar uçurdu.¹³⁷

4.Sarı Renk

Sarı renk, Kuranda صَفْرَاء (1), مُصْفَرًّا (3) ve صُفْرٌ (1) şeklinde beş ayette geçmektedir. Bunların birinde sarı için, insana sürur veren, iç açıcı, bir renk diye söz edilir. Bir ayette de cehennemın vasfı olarak geçer. Diğer ayetlerde ise hastalık, ölüm, canlılığın sona ermesi gibi negatif delaletlere sahip ve dünya hayatının durumunu sembolize eden bir renk olarak yer almıştır.

Sarı rengin geçtiği bu ayetleri şöyle sıralayabiliriz:

1-Bakara 2/69. âyet:

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّظِيرِينَ

Onlar, “Bizim için Rabbine dua et de, rengi neymiş? açıklasın” dediler. Mûsâ şöyle dedi: “Rabbim diyor ki, o, sapsarı; rengi, bakanların içini açan bir sığırdır” dedi

Levn kelimesinin tahlilini yaparken bu ayet üzerinde durmuştuk.¹³⁸

İfade edildiği gibi, sarı renk burada tarihi bir olayda önemli bir terim görünümündedir. İsrailoğullarından kesmeleri istenen sığırın en belirgin vasfıdır. Burada sarı renk bakanlarda sürur ve ferahlık uyandıracak biçimde kullanılmıştır.¹³⁹ Bununla, bu rengin güzelliğine ve insanlar üzerindeki psikolojik etkisine dikkat çekilmiştir. Bu ayeti delil gösteren Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edilir: “Sarı renkli ayakkabı giyen bir kimsenin kederi azalır.”¹⁴⁰

İbn Aşur, ‘bu renk inek renklerinin en güzeldir. Onun için تَسُرُّ fiili, levn işaret eden zamire değil de, bakarayı işaret eden zamire isnad edilmiş. Yoksa sarı renk mutlak manada bakanlara surûr vermesi gerektirmez.’ der.¹⁴¹

Ayette geçen sarı renk için, “*Bakanların içini açan*” ifadesinin kullanılmış olması, Mısırlı göz uzmanı Dr. Mustafa Ahmet Azb'ın dikkatini çekmiş ve onun renkler üzerinde bir dizi araştırma yapmasına sebep olmuştur. Araştırmalar sırasında, insan gözünün kırmızı rengi görebilmesi için 50 dia metrelik, mavi rengi görebilmesi için 150 dia metrelik bir enerji harcarken, sarı rengi görebilmesi

¹³⁷ Kurtubi, *el-Camiu li Ahkami'l-Kur'an*, XVI, 597–602.

¹³⁸ Bkz s.21.

¹³⁹ Kılıç, a.g.e. s.40.

¹⁴⁰ Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, II, 159–160.

¹⁴¹ İbn Aşûr, *et-Tahrir ve't-Tenvîr*, Dar-u Tunusiyye, Tunus, 1984, I, 553.

için enerji sarf etmediği ortaya çıkmıştır.¹⁴² Avrupa ve Amerika'nın çeşitli üniversitelerinde renkler konusunda yapılan araştırmalarda da, Kur'an'ın sarı renk için kullandığı ifadeler aynen tasdik edilmektedir.¹⁴³

2-Rum 30/51. âyet:

وَلَيْنُ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ

“Andolsun, eğer (ekinlerine zararlı) bir rüzgâr göndersek de o ekini sararmış görseler, ardından mutlaka nankörlük etmeye başlarlar.”

Bu ayet, kâfirlerin Allah (cc) kudretine delalet eden ayetleri ve apaçık hakikatleri görmelerine rağmen yine de Allah'ı inkâr etmeye devam edeceklerinden bahseder.

“Eğer ekinler yetişip yeşillendikten sonra onların üzerine zararlı ve bozucu bir rüzgâr göndersek ve onlar bu rüzgârın etkisiyle ekinlerin sarardığını görseler, bunu görünce nimetleri inkâr etmeye başlarlar. Onların hali böyledir: Bolluk anında sevinirler, ekinlerine herhangi bir felaket geldiğinde, Allah'ın kendilerine daha önce vermiş olduğu nimeti inkâr ederler.”¹⁴⁴

Âyetteki, "onu- (ه)" anlamına gelen zamirin, bitki, rüzgâr veya bulutun yerini tuttuğuna dair görüşler vardır. Önceki ayetler dikkate alındığında zamirin mercii için en kuvvetli görüş, bitki-nebattır. Çünkü nebat (bitki) Allahın rahmeti olan yağmurun eseridir. Bu âyetten önceki ayetler buna delalet etmektedir.

Bir zeval buluş, hayatiyetin kaybolması, tazeliğin, diriliğin ve gençliğin kaybolmasını simgeleyen “ekinlerin sararıp solması” muhataplarına bu oluşumun arkasındaki varlığa, O'nun kudret ve azametini, ezeli ve ebedi olduğu inancına sevk etme fonksiyonunu yüklemiştir. Ayette sararmak-ölüm noktasıyla yeşile boyamak-hayat noktasının her ikisinin de aynı kudretin ellerinde olduğu vurgulanmaktadır.¹⁴⁵

3-Zümer 39/21.âyet:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهْبِجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولِي الْأَبْصَارِ

¹⁴² Okçu, a.g.e, s.149.

¹⁴³ Okçu, a.g.e, s.149.

¹⁴⁴ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, IV, 527.

¹⁴⁵ Kılıç, a.g.e, s.41.

“Görmedin mi, Allah gökten su indirdi de onu yeryüzündeki kaynaklara ulaştırdı. Sonra onunla renkleri çeşit çeşit ekinler çıkarıyor. Sonra ekinler kuruyor da onları sapsarı kesilmiş görüyorsun. Sonra da Allah onları kurumuş çer çöp hâline getirir. Şüphesiz ki bunda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.”

Ayette, dünya hayatı, ekinin geçirdiği aşamalara benzetilmiştir. فَنَرَاهُ مُصْفَرًّا –“sapsarı kesilmiş görürsün” ifadesi, kemalden sonra zevali gösterir. Sarı renk burada geçiciliği, fenayı, göz alıcı dönemden sonraki düşüşü, güç ve kuvvetten sonraki aciziyeti, gençlik döneminden sonraki ihtiyarlığı ifade eder. Âyetin konusu, kişiyi, dünyanın süs ve ziynetinden uzaklaştırmak onun göz alıcı güzelliklerine aldanmaktan nehiy etmektedir.¹⁴⁶

Âyette, Yağmur ve onun sayesinde yetişen bitki çeşitleriyle tabiatın canlanması, ardından bitkilerin kuruyup toza toprağa karışması örneğinden yola çıkılarak ilâhî kudret ve iradenin evren üzerindeki mutlak hükümranlığına dikkat çekilmektedir.¹⁴⁷

İmam Kurtûbi ayetle ilgili şu yorumu da kaydeder:

“Bu, yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerîm'e ve yeryüzünde bulunanların kalblerine dair verdiği bir örnektir. Yani yüce Allah semadan bir Kur'ân-ı Kerîm indirdi ve onu mü'minlerin kalplerine girdirdi."Sonra onunla renkleri türlü türlü ekinler çıkarmakta" yani biri diğerinden üstün, farklı din ve inanç çıkarmaktadır. Mü'minin bununla iman ve yakîni artar. Kalbinde hastalık bulunanın ise ekinin kuruması gibi (inancı) kurur, gider.”¹⁴⁸

4-Hadid 57/20.âyet:

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهْبِجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

“Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihayet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur ki, bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün. Sonra da çer çöp olur. Ahirette ise (dünyadaki amele göre ya) çetin bir azap ve(ya) Allah'ın

¹⁴⁶ Kılıç, a.g.e, s.31–32.

¹⁴⁷ Kur'an Yolu, IV, 533.

¹⁴⁸ Kurtubi, el-Camiu li Ahkâmi'l-Kur'an, XV, 157–160.

mağfiret ve rızası vardır. Dünya hayatı, aldanış metaından başka bir şey değildir.”

Önceki âyette olduğu gibi bu ayette de, hayatın sona ermesi ve lezzetlerin yok oluşu ile ilgili temsili bir görüntü var. Dünya hayatı bir ekinin gelişim sürecinde ortaya çıkan duruma ve ekinin geçirdiği safhalara benzetilmiştir.

Ayette, ekinin geçirdiği safhalar, yeşilliğin hüküm sürdüğü göz alıcı dönem, ekinin kurumaya başladığı safha, ekinin sararıp solduğu safha, ekinin çerçöp haline geldiği safha olmak üzere dört safhadan oluşmaktadır.

Ekinin sarardığı dönem olan *فَنَرَاهُ مُصْفَرًّا* ifadesi kemalden sonraki düşüş sürecinin başlangıcına işaret etmektedir.

Bu bakımdan göz alıcı döneminde ekinin hep böyle kalacağını sanmak nasıl makul bir bakış değilse sadece gençlik, güç, kuvvet ve ikbal zamanlarına bakarak dünya hayatının hep böyle kalacağını sanmak aynı şekilde bir yanılgı olacaktır. O da aynen güzel demlerden sonra kuruyup solacak, sararacak ve nihayet bir ‘hutam’ ve ‘heşim’ haline dönüşecektir. Öyleyse idrakimizi kullanacak dünya hayatının dar açılı kavranılışından geniş açılı idrakine geçmeliyiz. Bu da *“Rabbinizden bir mağfirete koşunuz”*¹⁴⁹ ayetin emridir.¹⁵⁰

Âyetteki temsilde dünya hayatı yağmura benzetilmekle beraber asıl benzetilen bitkidir. Bitkinin burada belirtilen evreleriyle insanın oyun, eğlenme, mal-mülk edinme ve çoluk-çocuğa karışma çağları arasında da bir benzerlik kurulabilir. "Çiftçiler" diye çevrilen "küffâr" kelimesi "kâfir" in çoğuludur. Bu kelime sözlükte "örtlen, gizleyen" anlamına geldiği için hem tohumu ekip üstünü örtmesi sebebiyle çiftçiye, hem de Allah'ı ve gerçekleri inkâr edip üstünü örtmesinden dolayı inkârcı kişiye "kâfir" denmiştir. Burada "çiftçi" anlamı uygun düşmekle beraber, özellikle bu kelimenin seçilmesi, inkârcıların dünya hayatına düşkünlüklerine de bir göndermenin bulunduğunu düşündürmektedir.¹⁵¹

Görüldüğü üzere yukarıdaki üç ayette, dünya hayatının durumu misal verilmiştir.

Ayetlerde, sarı renk ile insanoğluna, içinde yaşadığı hayatın geçici olduğu hatırlatılmaktadır. Bu dünyadaki hayat ve bu hayat içindeki iniş ve çıkışlar

¹⁴⁹ Hadid, 57/21.

¹⁵⁰ Kılıç, a.g.e. s.38.

¹⁵¹ Kur'an Yolu, V, 185–186.

geçicidir. Her ne kadar dünyada hoşunuza giden şeyler çok görünüyorsa da, aslında onlar hakiridir, asılsızdır ve aldaticıdır. İnsanoğlu doyumsuzluğu yüzünden aldanmaktadır. Zira onları elde etmeyi nihaî saadet zannetmektedir. Oysa bu dünyada ne kadar büyük fayda ve lezzetler elde edilirse edilsin, hepsi de sınırlı ve geçici bir hayat ile çevrelenmiştir. Ayrıca bu dünyada insanoğlunun hayat akışı, aniden tersine dönebilir. Ancak bu dünyanın aksine, ahiret hayatı ebedidir. Oradaki faydalar da, zararlar da çok kapsamlı ve süresizdir.¹⁵²

5-Murselât 77/33. âyet:

كأنه جمالة صفر

“*Ve her biri sanki birer sarı erkek devedir.*”

Bu ayette sarı renk cehennemi tanımlamak için kullanılmıştır. Cehennemden uçuşan kıvılcımlar, renk ve hızlı hareket etme hususunda, sarı develere benzetilmiştir.

Fahreddin Râzî, sözkonusu âyetin tefsiri sadedinde şöyle der: Yüce Allah bu kıvılcımları büyüklükte saraylara; renk, çokluk ve çabuklukta sarı develere benzetti. Bu teşbîh, çok parlak ve güzel teşbîh şekillerindedir. Çünkü kıvılcımlar, ulu saraylar gibi olursa, o alevli ateşin durumu nasıl olur. Allah, rahmet ve ihsanıyla bizi cehennem azabından korusun.¹⁵³

Bu buyrukta yüce Allah kıvılcımları miktarları itibariyle kasra (verilen anlamlara göre) benzettikten sonra, rengi itibariyle onu "sarı develere" benzetmiştir. Bu sarı develerden kasıt ise siyah develerdir. Çünkü Araplar siyah develere "sarı develer" derler. Siyah develerin "sarı" diye nitelendirilmesi onların siyahlıklarının bir miktar sarı ile karışık olmasından dolayıdır.¹⁵⁴

Râzî, âyetteki صُفْرٌ kelimesiyle ilgili olarak şunları kaydeder:

Âlimlerin ekserisi bu kelime ile "sarıya çalan bir siyahlığın kastedildiğini" söylemişlerdir. Bazı ulema, "burada kastedilen, siyahlık değil, sarı renktir. Çünkü kıvılcıma, ateş olduğu sürece bu ad verilir. Ateş olduğu sürece de sarı olur. Bu, söndüğü zaman siyah haline gelir. Ve o zaman da artık, ona kıvılcım denilmez"

¹⁵² Okçu, a.g.e, s.148.

¹⁵³ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, XII, 179.

¹⁵⁴ Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, XVIII, 317–322.

iddiasında bulunmuşlardır ki, bence, doğru olan görüş de budur. İkinci bir mesele de şudur:

Bil ki Allah Teâlâ, kıvılcımı, büyüklükte binaya; renk, çokluk, birbirini izleme hızlı harekette de, sapsarı develere benzetmiştir. Şu da ileri sürülmüştür: Kıvılcımın başlangıcı büyüktür. Böylece bu, adeta bir bina gibi olur. Sonra da dağılıp parçalanır. Böylece de, o dağılıp parçalanan ve birbirini izleyen bu parçalar, tıpkı sapsarı develer gibi olmuş olurlar.¹⁵⁵

5.Kırmızı Renk

Kırmızı renk, bilinen lafzıyla Kuran'da sadece bir yerde geçtiği görülür. O da daha önce üzerinde durduğumuz Fatır 35/27. ayetinde geçen mastar kipindeki (حُمْرٌ) kelimesidir.

• أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيضٌ
وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٍ

“Allah'ın gökten bir su indirdiğini ve onunla renk ve çeşitleri Farklı ürünler çıkardığımızı görmez misin? Dağların da farklı renklerde; beyaz, kırmızı, siyah yolları, kısımları vardır”

Âyetteki حمر (kırmızılık), tabiattaki renkliliğe ve çeşitliliğe işaret eder, Allahın kudret ve azametini delalet eder.

Beyaz kırmızı ve siyahla nitelenen (جُدُدٌ) kelimesi yol¹⁵⁶, hat, çizgi anlamlarına gelmektedir. غَرَابِيبٌ ise, غريب kelimesinin çoğuludur. Siyahlığın çok şiddetli ve koyu olduğunu ifade etmek amacıyla gelmiştir.¹⁵⁷

Bu âyette meyveler nasıl çeşitli renklerde ise, dağların üzerinden geçen yolların ya da dağların sırtlarının da öyle çeşitli renklerde beyaz, kırmızı ve siyah görünümünde olduğu belirtiliyor. Gökten yağmur yağdırıp onunla sulanan topraktan çeşit çeşit renk ve tatta meyveler çıkaran Allah'tır. Dağlar da öyle çeşit çeşit renklerde görünür. Üzerinden beyaz. Kırmızı, siyah görünen yollar geçer. Allah yalnız meyveleri ve dağları değil hayvanları da öyle çeşitli renklerde yaratmıştır. İnsanlardan kiminin rengi beyaz, Kiminin kırmızı, kimininki siyahtır.

¹⁵⁵ Er-Râzi, Fahrüddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXII, 392–393.

¹⁵⁶ Muhtarus Sihah جُدُد md.

¹⁵⁷ Mu'cemu'l Vasit, غريب md. ; Muhtaru's Sihah, غريب md.

Bu genel vasıflar içinde her insan ve her yaratık diğerinden başkadır. Hiç biri ötekinin aynı değildir. Düşünenler gerek tabiatta gerek canlılar içinde bu kadar renk ve çeşitteki varlıkları yaratan Allah'ın kudretinin sonsuzluğunu ve yalnız O'nun tapılmağa ve övülmeğe layık olduğunu anlarlar.¹⁵⁸

Bu ayette kırmızı renkten hemen sonra farklı renkler ifadesinin yer alması, kırmızının bütün renklerin aslı-temeli olduğuna, kırmızının beyazdan hemen sonra gelmesi ise, beyazın tüm renklerin kaynağı olduğuna dair bir işaret olduğu söylenmiştir.

Bazıları “beyaz ve kırmızı” den sonra farklı renkler” ifadesinin zikredilmiş olmasına dikkat çekerek bu renklerin esas renkler olduğunu, diğer renklerin ise bu iki rengin karışımından meydana geldiğini söylemişlerdir.

Böylece bu üç renk tabiatta belli bir çerçeve içinde ele alınmışlarken öte yandan dünyeviliklerini aşırp Rahman olan Allah'ın tabiatın arkasındaki yaratıcılığına, ibda ve sanatına bir yol, bizi kendi üzerinden O'nun sonsuz ve mutlu kılıcı ilim ve kudret deryalarına koşturan özel bir çığır, öte dünyadan parıltılarla ışılan hikmet ve ayet bahçelerine bir ışımaya olmuşlardır. Böylece bu üç renk Allahın yaratıcılık ve terbiye sıfatlarının bakışlarımıza yerleştirilmesinde çok hızlı ve dolaysız bir dil ve iletişim fonksiyonunu görmektedir.¹⁵⁹

6.Mavi Renk

Kur'an'ı Kerim'e baktığımızda mavi rengin bir yerde geçtiğini görüyoruz. O da Tâhâ Sûresinin şu 102. âyetidir:

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا

“O gün sûra üfürülür ve günahkârları o gün gözleri göğermiş olarak toplarız.”

Ayette geçen زُرْقًا kelimesi, mavi anlamına gelmektedir. “Gözleri göğermiş halde” anlamındaki “زُرْقًا” kelimesi, günahkârların haşırdeki durumlarını, yüzlerindeki hüznün ve dehşeti, içinde buldukları ruhi bir bunalımı yansıtmaktadır. Bilindiği üzere kanın rengi kırmızıdır. Vücuttaki oksijenin yok

¹⁵⁸ Okçu, a.g.e, s.145.

¹⁵⁹ Kılıç, a.g.e. s.108.

olması sonucu kan mavi şekil alır. Bu da haşırdeki korkunç durumu en iyi şekilde tasvir eder.

Bazı müfessirler burada, böyle kimselerin gözlerinin haşır günü şiddetli susuzluk sebebiyle mavimtırak bir renk alacağına işaret bulunduğunu, diğer bazı müfessirler de -İsrâ sûresinin 97. âyetinden hareketle- bunların kıyamet günü kör olarak haşredileceklerinin kastedildiğini belirtmişlerdir.¹⁶⁰

Mavi rengin geçtiği tek ayet olan Taha 102. âyeti şöyle bir sahneyi tasavvurumuza sunmaktadır:

Allah insanı en güzel bir şekilde yarattı. Yaratıklar arasında şerefli kıldı. Kutsal kitabında güzel bir biçimde vafetti. Yeryüzündeki her şeyi istifadesine sundu. Yeryüzünde sevgi adalet ve iyiliğin timsali oldu. Düşünce ve yaptıklarıyla yükseldi dereceler elde etti,

Ne zamanki hak ve doğru yoldan yönünü çevirip, zülûm ve dalalet yolunda yürüyünce Kur'an onu bedbaht olanlar, şekavet ehli ve mücrimler sınıfına dahil ederek o günkü dehşetli halini gözler önüne serdi.

¹⁶⁰Taberi, a.g.e, XVI, 161; Zeccac, Ebi İshak İbrahim b. Sırrî, *Meâni'l Kur'an ve İ'rabuhü*, Alemü'l Kütüb, Beyrut, 1988, III,376; İbn Ebi Hatim, Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Razi, *Tefsir'ü İbn Ebi Hatim*, Mektebet'ü Mustafa el-Baz, Mekke-Riyad, 1997, VII,2434; Zemahşeri Carullah Ebi Kasım Mahmud b.Ömer, *El-Keşşaf*, Mektebet'ü Âbikân, Riyad,1998,IV,109; Razî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Gayb*, Darü'l Fikr, Beyrut, 1981, XXII,114–115; Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Müessesetü'r Risale, Beyrut, 2006, XIV,135;Suyuti, Celaledin, *Durru'l Mansur Fi Tefsir bi'l Me'sür*, Hecer, Kahire, 2003, X, 238; Âlûsî, Şihabeddin es-Seyyid Mahmud, *Rûhu'l-Meânî*, Dar'u İhya'üTüras el-Arabiyye, Beyrut, tsz, XVI,260–61 Kur'an Yolu, III, 552–554.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA RENK ANLAMI VEREN BAŞKA TABİRLER VE RENKLERLE VERİLEN MESAJLAR

A. Kuran'da Renk İfade Eden Başka Kelime Ve Tabirler

Kuran-ı Kerimde doğrudan zikredilen ve bildiğimiz renk kelimelerinden ayrı olarak, renk ifade eden veya renk çağrıştıran diğer bazı kelime ve ifadeleri de görmekteyiz. Bunlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır:

1.Cennetin Vasfı Olarak Yeşil

Yeşilin karşılığı olarak kullanılan أَخْضَرَ kelimesinden ayrı olarak Kur'an'da geçen bir diğer kelime دَهْمَةٌ sözcüğüdür. Bu kelime, siyah anlamını ifade etse de Kur'andaki anlamı çoğu müfessirlere göre cennetin vasfı olarak “koyu yeşil” demektir. Bu ifade, Rahman Suresi'nde geçen مُدْهَمَاتَانِ ayetidir:

“ O iki cennet koyu yeşil renktedir.”¹⁶¹

Burada مُدْهَمَاتَانِ , 62. ayette geçen “ جنتان - iki cennet” in vasfı olarak gelmiştir. Siyah anlamına gelen دَهْمَةٌ kelimesinden türemiştir. Burada ise koyu yeşil anlamındadır. Çünkü yeşillik arttıkça siyaha çalar. Bu da bol su almaktan ileri gelir.¹⁶²

Koyu yeşil olarak vasedilen iki cennetle ilgili tefsirlerde farklı rivayetler vardır.¹⁶³

2. Siyah Anlamındaki “Ahva” Kelimesi

A'la Suresi'nin 87/5.ayetinde geçen أَحْوَى kelimesi siyah rengi ifade eden bir kelime olarak göze çarpmaktadır:

فَجَعَلَهُ غِثَاءً أَحْوَى

¹⁶¹ Rahman, 55/64.

¹⁶² Alûsî, *Rûhu'l-meânî*, XXVII, 121; Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, VI, 281

¹⁶³ Örneğin, Safvet'ü Tefasir'de şu rivayetlere yer verilmiştir. Hesap vermek için Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kula iki cennet vardır. Biri oturması, biri de eşleri ve hizmetçileri için. Nitekim dünya krallarının durumu da böyledir. Çünkü onların kendilerinin bir köşkü, eşlerinin de başka bir köşkü vardır. Kurtubî şöyle der: Cennet ehlinin, birinden diğerine geçmekle sevinci kat kat artacağı için iki cennet vardır. Zemaşerî de şöyle der: İtaat ettiği için bir cennet, isyanı terk ettiği için de bir cennet vardır. Hadiste şöyle buyrulmuştur: İçindeki kap kaçak ve diğer şeyleri gümüşten olan iki cennet; yine kap kaçak ve diğer şeyleri altından olan iki cennet vardır. (Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, VI, 278).

"Sonra da onu kapkara-kupkuru hale getirmiştir"

أحوى kelimesinden türemiş olup yeşile çalan siyah veya siyaha çala kırmızı¹⁶⁴ demektir.

أحوى kelimesinin sıfatı olup şiddetli yeşillikten siyaha dönen ve daha sonra kuruyan ot demektir.¹⁶⁵ İbn Abbasa göre, غشاء kelimesi, vadilerin, çayların, rüzgârların sürükleyip bir araya getirdiği kuru ot demektir. حوة ise siyahlıktır. أحوى kelimesiyle ilgili olarak şu iki görüş ileri sürülmüştür.

Ferrâ ve Ebû Ubeyde'nin tercihinine göre, أحوى alabildiğine yeşil oluşundan dolayı "çok siyah gözüken" anlamındadır. Bu da tıpkı, alabildiğine yeşil oldukları için, o iki cennete "مُدْهَمَّتَانِ -simsiyah iki cennet"¹⁶⁶ denilişi gibi, olduğu söylenmiştir.¹⁶⁷

Kurumuş simsiyah ifadesi, insana bu dünya hayatının geçici güzelliğinden onun bir an gelip hayatiyetini ve neşesini yitirerek kupkuru ve simsiyah kesilmiş bir çerçöp olacağından bahsetmektedir.¹⁶⁸

3.Kırmızının Gül İle İfadesi

Kırmızı rengi çağrıştıran bir ifade de Rahman 55/37. ayetinde geçen وَرْدَةٌ كَالدَّهَانِ ibaresidir.

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدَّهَانِ

"Gök yarılıp gül kırmızısı bir yağ gibi olduğu zaman!"

Said b. Cübeyr ve Katade'ye göre, وَرْدَةٌ كَالدَّهَانِ "gök..kırmızı renkli olduğu zaman" anlamındadır. Bir diğer açıklama da şöyledir: Kırmızılığı bakımından gül gibi ve yağın akıcılığı gibi olacaktır. Bu da şu demektir: Gök yarılıp çatlayarak cennem ateşinin sıcaklığından ötürü kırmızı bir renk alıncaya kadar eriyecek, inceliği ve erimesi dolayısıyla yağ gibi olacaktır.

Kıyamet gününde meleklerin inip mahlûkatı her taraftan kuşatması için gök yarıldığında ve ateşin sığağından kıpkırmızı bir gül, kırmızı bir deri gibi

¹⁶⁴ El- Muncid, fi'l Lugati ve'l Edebi ve'l İlmi, s.161.

¹⁶⁵ Muhtaru's Sihah حوى md. ; Mu'cemu'l Vasit, حوى md.

¹⁶⁶ Rahman, 55/64.

¹⁶⁷ Er-Râzi, Fahrudin, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIII, 75.

¹⁶⁸ Kılıç, a.g.e. s.39-40.

olduğunda... Bu yorum, İbn Abbas'a aittir. Bu durum, o büyük günün dehşetinden ve korkunçluğundan dolayı meydana gelecektir.¹⁶⁹

Ayetin "*gül kırmızısı bir yağ gibi olduğu zaman*" diye çevrilen kısmı, "kızarmış yağ veya kırmızı deri yahut al kısrağ gibi bir gül rengine büründüğü zaman" manalarında da anlaşılmıştır. Bu manalara göre yapılan benzetme göğün rengindeki değişmeyi anlatmış olur. Yine, güle yapılan benzetme genellikle renk değişikliği ve göğün kızıl bir renge bürünmesi olarak anlaşılmıştır. İbn Âşûr bunun göğün yarılmasındaki şiddeti ve pek çok parçaya ayrılacağını anlatan bir teşbih de olabileceği kanaatindedir.¹⁷⁰

Yine Rahman Sûresinde kırmızı rengi yansıtan bir diğer benzetme 55/58.ayette yer alır. Bu ayette, huriler, kırmızı Mercane benzetilmiştir:

كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ

"Sanki onlar (birer) yakuttur, mercandır."

Ka'tâde şöyle der: Sanki onlar yakut saflığında ve mercan kırmızılığındadır. Yakutu bir ipliğe dizensen, sonra arkasından baksan, mutlaka o ipi görürsün. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Cennet kadınlarından olan kadının bacağına beyazlığı yetmiş kat ipek elbisenin altında görülür. Hatta iliği bile görülür.¹⁷¹

Râzi, âyetteki benzetme hususunda iki izah yapılabileceğini söyler:

1.Bu, onları, yakut ve mercanın saflığına - berraklığına bir teşbihtir

2.Bu, onların incinin beyazlığının ve yakutun kırmızılığının güzelliğine bir teşbihtir.¹⁷²

Demekki âyette, cennetteki hurilerin güzelliği yakut gibi nadide bir mücevhere, mercan gibi özel bir görünüme sahip doğal bir güzelliğe benzetilmiş, ciltlerinin pürüzsüz güzellikte olmasına ve yüzlerindeki berraklığa, aydınlığa dikkat çekilmiştir.

¹⁶⁹ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, VI, 273.

¹⁷⁰ Kur'an Yolu, V, 150.

¹⁷¹ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, VI, 280.

¹⁷² Er-Râzi, Fahrüddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXI, 143-144.

4. Dağlara-renkli yün benzetmesi:

Bu benzetme, Karia 101/5.âyette yer almaktadır:

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ

Dağlar da atılmış renkli yüne dönüşür.

Âyetteki عِهْن kelimesini müfessirler, renkli(boyanmış) yün şeklinde ifade etmişlerdir.

Râzi, "*Dağlar atılmış renkli yünler gibi olacak...*" ayetindeki "renkli yün" tabirini, Fâtır 27.ayetiyle bağlantılı olarak şöyle açıklar:

"Bil ki, Allah Teâlâ, "*Dağlardan da beyaz beyaz, kırmızı kırmızı, renkleri çeşitli ve kuzgunîsiyah yollar...*"¹⁷³ buyurduğu üzere, dağların farklı farklı renklerde olduğunu beyan etmiştir. Allah Teâlâ daha sonra bu dağların cüzlerini parça parça etmiş, telif ve terkiplerini izale etmiş, böylece dağlar işte bu yönü ile tıpkı, atıldığı zamanki muhtelif renklerdeki yünlere benzer hale gelmiştir.

Cenâb-ı Hak, burada, insanların hali ile dağların halini birlikte ele almış. Böylece adeta, bu, kâria'nın (dehşetli sesin), dağlara tesir etmesinin, onları, böylesine atılmış renkli yünler haline getireceğine; bunu duyan insanın halininse, nasıl olacağına dikkat çekmiştir."¹⁷⁴

5. İhtiyarlık Sembolü Olarak Saçların Ağarması

Kur'anda iki âyette geçen *şeyb* ve *şiyb* kelimeleriyle, en güçsüz çağ olan ihtiyarlık dönemine ve bunun doğal sonucu olan saçların ağarması olayına dikkat çekilmiştir. Bunlardan birincisi, Meryem19/4. âyettir:

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا

"Rabbim, dedi, benim kemiklerim zayıfladı, başım beyazlıktan parıldadı.

Ve ben, Rabbim, sana ettiğim duâ sayesinde hiç bedbaht olmadım."

"Kemiklerin yıpranmışlığı" ve "başı ihtiyarlık alevinin sarması" yaşlılığı ve düşkünlüğü somutlaştıran "kinaye" nitelikli ifadelerdir. Ayette, Hz. Zekeriyâ'nın "*yaşlılık alevinin başını sarması*"ndan şikâyet ettiğini okuyoruz. Bu tasvir edici ifade, yaşlılığı tutuşmuş bir ateşe benzeterek bu tutuşmuş ateşin, başın

¹⁷³ Fatır, 35/27.

¹⁷⁴ Er-Râzi, Fahrüddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIII, 363.

her yanını sardığını, bu alevlenmiş başta hiçbir siyah noktanın kalmadığını somutlaştırarak gözlerimizin önüne getirmektedir.

Bir başka ifadeyle “başım beyazlıktan parıldadı” demek, kuru otlar üstünde ateşin yayıldığı gibi aklık başımda yayıldı.¹⁷⁵ demektir.

Müzemmil 73/17.âyette de benzer bir durum söz konusudur. Ama burada normal bir dünyevi durumun eksine ahireteki çetin durumun tasviri vardır:

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا

“Hâl böyle iken inkâr ederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek olan bir günden (kıyametten) nasıl korunursunuz?”

Taberî bu âyetin tefsiri sadedinde şöyle der: O günün korkunçluk ve sıkıntılarında, çocukların saçları ağarır. Bu olay, Yüce Allah'ın Hz. Âdem(a.s)'e şöyle hitap ettiği zaman olacaktır: "Ey Âdem, zürriyetinden cehenneme gidecekleri ayır. Her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuzunu çıkar. İşte orada her çocuk ihtiyarlar.¹⁷⁶

Daha önce yeri sarstığı, dağları yerlerinden oynattığı belirtilen kıyamet dehşeti burada gökleri parçalayan ve genç yaştaki çocukların saçlarını anında ağartan bir panik tablosunda sunuluyor.

6.İnsanoğlunun Yaratıldığı Hammadde

Kur'anda birkaç âyette “kara balçık- حَمًا مَّسْنُونٍ” ibaresi geçmektedir. حَمًا kelimesi, حمأة ‘nin çoğulu olup kara balçık¹⁷⁷ veya siyaha çalan çamur¹⁷⁸ demektir.

Aşağıda, bu ibarenin geçtiği ayetler yer almaktadır:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ

“Andolsun, biz insanı kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş bir balçıktan yarattık.”¹⁷⁹

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّنْ صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ

“Hani Rabbin meleklere, “Ben kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş balçıktan bir insan yaratacağım.”¹⁸⁰

¹⁷⁵ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, III, 479

¹⁷⁶ Es-Sabuni, a.g.e, VII, 107

¹⁷⁷ Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, X, 36–39

¹⁷⁸ Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, XIV, 59

¹⁷⁹ Hicr, 15/26

“İblis dedi ki: “Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş balçıktan yarattığın insan için saygı ile eğilemem.”¹⁸¹

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ

“Allah, insanı pişmiş çamur gibi bir balçıktan yarattı.”¹⁸²

Yüce Allah bu son ayette Âdem'i, "Ateşte pişmiş gibi kuru çamurdan" yarattığını; Hıcr sûresinde, "Pişmiş çamurdan, değişmiş cıvık balçıktan. Saffât sûresinde, "Yapışkan bir çamurdan" yarattığını bildirmektedir. Âl-i İmrân sûresinde ise, "Onu topraktan yarattı. buyurdu. Bu şöyle olmuştur. Yüce Allah, yeryüzünün toprağından biraz aldı. Onu su ile karıştırdı. Ele yapışacak şekilde yapışkan bir çamur haline geldi. Sonra onu öyle bıraktı ve neticede kokmuş siyah çamur haline geldi. Daha sonra da kap kaçak yapılırdı gibi ona şekil verdi. Sonunda da onu kuruttu ve ateşte pişmiş gibi son derece sertleşip vurulduğunda ses çıkaracak hale geldi. Burada anlatılan, o aşamaların sonuncusudur.¹⁸³

Benzer bir ifade Kehf Sûresi 18/86. ayette, Zülkarneyn kıssasında, geçer:

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَاذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا

“Güneşin battığı yere varınca, onu siyah balçıklı bir su gözesinde batar (gibi) buldu. Orada (kâfir) bir kavim gördü. “Ey Zülkarneyn! Ya onları cezalandırırsın ya da haklarında iyilik yolunu tutarsın” dedik.”

"Kara bir balçık - عَيْنٍ حَمِئَةٍ " tamlaması farklı iki okunuşa göre "siyah balçıklı göze, sıcak göze" anlamlarına gelir. Her iki kıraat da güneşin batışı esnasında okyanusta meydana gelen manzarayı tasvir eder. Okyanusta, güneşin battığı yerde ya siyah balçıklı bir göze veya buharlaşmakta olan bir sıcak su gözesi görünümü meydana gelmektedir. Bu iki mânayı birleştirerek, "güneşi siyah balçıklı bir sıcak su gözesine batıyor gibi gördü" şeklinde bir mâna vermek de mümkündür.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Hicr. 15/28.

¹⁸¹ Hicr, 15/33.

¹⁸² Rahman 55/14.

¹⁸³ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, VI, 269.

¹⁸⁴ Kur'an Yolu, III, 494.

7. Bir İmtihan- Bahçenin Kapkara Kesilmesi

فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ

"Böylece bahçe, kapkara kesiliverdi,"¹⁸⁵

Bu ayet, 17. ayette sözü edilen bahçe sahiplerinin bahçesinin akibeti ile ilgilidir.¹⁸⁶

"*Sarim*", tamamen kesilmiş veya kesik demektir. Meyvesi kesilmiş bağa, ürünü biçilmiş tarlaya, gecenin bir parçasına, hiçbir şey bitirmeyen kumluk bir yere de denilir.

İbn Abbas, el-Ferrâ ve başkalarından rivayet edildiğine göre, karanlık gece gibi oldu, demektir. Bahçe yanıp kapkara gece gibi kesiliverdi, demektir. Yine İbn Abbas'tan, siyah kül gibi oldu, diye açıkladığı rivayet edilmiştir. Ona göre "*Sarim*", Huzeymelilerin şivesinde "Siyah kül" demektir.¹⁸⁷ Günahları yüzünden bahçelerinin faydasından mahrum oldular.¹⁸⁸

8. Nur ve Zulmet (Işık ve Karanlık)

Nur(نور) ve *Zalâm*(ظلام), Kur'an'da sıkça geçen kavramlardır. Doğrudan renk ifade eden kelimeler olmasa da, araştırmalar *nur* ve *zalâm*(aydınlık-karanlık)'ın da renk mevzunun kapsamına girdiğini ortaya koymaktadır. Zira rengin oluşabilmesi için, ışığın varlığı gereklidir. Renk, ışığın dışavurumu ve cisimlerden yayılan ışığın göz üstünde bıraktığı etki sonucu oluşur.

Güneşli bir günde renklerin daha parlak ve canlı olmaları, kapalı havada ise parlaklığını ve canlılığını kaybetmeleri ve olduklarından koyu görünmeleri

¹⁸⁵ Kalem, 68/20.

¹⁸⁶ Müfessirler der ki: "Müslüman bir adamın, San'a şehri yakınlarında bir bahçesi vardı. Bu bahçede her türlü meyve ekin ve hurma ağaçları bulunuyordu. Hasat zamanı gelince fakirleri çağırır bahçeden onlara bolca pay verir ve onlara ikram ederdi. Baba ölünce, üç oğlu onun mirasına konu. Dediler ki: Aile fertlerimiz çok, mal azdır. Babamızın yaptığı gibi yoksullara vermemez mümkün değil. Aralarında istişare edip hiçbir fakire herhangi bir şey vermemeye ve gizlice, sabahleyin meyveleri toplamak üzere anlaşıp buna yemin ettiler. Allah da, geceleyin o bahçeye bir ateş gönderdi. Bu ateş ağaçları yakıp meyveleri telef etti. Sabahleyin bahçelerine gittiler, fakat orada ne bir ağaç, ne de bir meyve görebildiler. Yolu şaşırıklarını sandılar. Daha sonra anladılar ki, orası kendilerinin bahçesidir. Kötü niyetleri yüzünden, Allah'ın kendilerini cezalandırdığının farkına vardılar. İş işten geçtikten sonra pişman olup tevbe ettiler. (Muhammed Ali Es-Sabuni, *Safvetü't-Tefasir*, VII, 21-22)

¹⁸⁷ Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, XVII, 555-556.

¹⁸⁸ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, VII, 22.

rengin ışığa bağlı olduğunu gösterir. Işık olmadığı zaman her şey, şekil ve renk olarak karanlıkta kaybolur.¹⁸⁹

Kur'an'da Nûr kavramı, 43 yerde geçer. Nûrun karşıtı olan zulmet ise, Kur'an'da toplam 23 yerde ve çoğul (zülumat) halde geçtiği görülmektedir. Nurlandırıcı, ışık saçan anlamındaki "münîr", altı yerde, yine ışık anlamındaki "ziyâ" ise üç yerde ifâde edilir.

Zulmet, karanlık, nûr ise aydınlık demektir. Çoğulu zulümât ve envâr'dır. Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde geçen bu kavramlarla, iyilik-kötülük iman-küfür, hakk-batıl gibi konulara vurgu yapılır. Nûr, daha çok iman ilgili, zulmet ise, zulüm ve küfürle ilgili birer kavram olarak zikredilir.

Her iki kelime Kur'ân'da hakîki anlamında¹⁹⁰ ve mecâzî olarak îmân ve küfür¹⁹¹ anlamında kullanılmıştır. Nûr kelimesinin tekil, zulmet kelimesinin ise çoğul şekli kullanılmıştır. Nûr hakkı, zulümât, bâtılı temsil eder. Bu itibarla hak, tek, bâtıl ise çoktur. Nûr îman ve hidâyet, zulümat ise küfür, şirk, nifak, isyân, sapıklık, cehalet ve dalalettir. Küfür karanlıklara, îman da aydınlığa benzetilmiştir. Karanlık, gözün eşyayı görmesine engel olduğu gibi küfür ve isyân da kalp gözünün îman gerçeğini; hakkı ve doğruyu görmesine engel olur.¹⁹²

Kur'an'da Nûr ve Zulmet kavramlarının geçtiği bazı âyetler:

Bakara, 2 / 17,19–20, 257; Al-i İmran, 3/ 184; Nisa, 4/174; Maide, 5/15–16, 44, 46; En'am, 6/1, 91, 122; A'râf, 7/157; Tevbe, 9/ 32; Ra'd, 13/16; İbrahim, 14/ 1; Nur, 24/ 35; Furkan, 25/ 61; Ahzâb, 33/43, 46; Fâtır, 35/25; Şura, 42/52; Hadid, 57/ 12–13,19; Saf, 61/8; Teğabün, 64/8; Talak, 65/ 11; Tahrim, 66/8; Nuh, 71/16

9.Gece ve Gündüz (Leyl-Nahar)

Gece ve gündüz (*Leyl-Nahar*) da, dolaylı yönden renk ifade eden ve Kur'anda sıkça geçen kavramlardandır. Hatırlanacağı üzere Bakara Sûresi 187. ayette gecenin bitiş ve sabahın başlangıç zamanı siyah ve beyaz iplik benzetmesiyle sunulmuştu. Arapçada "*Leyl* (Gece)" kelimesi, güneşin batması ile, sabahleyin fecr-i sadık(ikinci fecr)'in doğuşuna kadarki zamanı ifade eder. Geri

¹⁸⁹ Durmuş, Mîtat, *Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirlerinde Işık ve Renk Unsuru*, s.239–25.

¹⁹⁰ En'âm, 6/1.

¹⁹¹ Bakara, 2/257; Ahzâb, 33/43.

¹⁹² Dini Kavramlar Sözlüğü, Nur ve Zulmet md. s.531.

kalan müddette de “Nehar(Gündüz)” denir. Kur 'an-ı Kerim'de gündüz (*nehar*) 57, gece (*lejl*) de 92 kere zikredilir.

Kuran'da “Gece” ve “Gündüz” kavramlarının geçtiği âyetlerden bazıları şu şekildedir:

*“Geceyi gündüze sokarsın, gündüzü geceye sokarsın. Ölüden diriye çıkarırsın, diriden ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de hesapsız rızık verirsın.”*¹⁹³

*“Geceyle gündüzün birbiri ardınca gelişinde, Allah’ın gökten rızık (sebebi olarak yağmur) indirip, onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgârları evirip çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için deliller vardır.”*¹⁹⁴

*“O, geceyi sizin için bir elbise, uykuyu bir dinlenme ve gündüzü de yayılıp-çalışma (zamantı) kılandır.”*¹⁹⁵

*“Gece de kendileri için bir ayettir. Gündüzü ondan sıyrıp yüzeriz, hemen artık karanlıkta kalıvermişlerdir.”*¹⁹⁶

Geceler insanı gayb âlemine, gündüzler ise insanı şahadet âlemine yani görülen âleme bağlar. Bir başka deyişle gece batındır. Gündüz zahir. Bu ifadeleri renk diliyle söylersek, batın siyahtır, zahir beyaz.

Ayetlerden anlaşılacağı üzere sanki gece ölümü, gündüz ise hayatı temsil etmektedir. Gecede sessizlik, sakinlik, huzur; gündüzde ise canlılık, uğraş ve hareket vardır.¹⁹⁷

NOT: Dikkatimizi çeken ve tesbit edebildiğimiz renkler bunlardır. Kur’anda tesbit edebildiklerimizin dışında, renkle irtibatlandırılabilir başka kelime ve ifadeler de bulmak mümkündür.¹⁹⁸

¹⁹³ Al-i İmrân, 3/27.

¹⁹⁴ Câsiye, 45/5.

¹⁹⁵ Furkan Suresi, 25/47.

¹⁹⁶ Yasin Sûresi, 36/37.

¹⁹⁷ Okçu, a.g.e. s. 138–139.

¹⁹⁸ Meselâ, Kur’anda yer yer geçen *Hûr/Hûri* kelimesi, Allahın Cennetliklere va’d etmiş olduğu güzel kızlar için kullanılır. Huri, gözleri iri ve siyahı çok siyah, beyaz kısmı da çok beyaz kız demektir. (ŞİA, III, 331) Kelimenin türediği *Havr* sözcüğü, renk ihtiva eden bir kelime olarak göze çarpmaktadır.

B. Kur’anda Renklerle Verilen Mesajlar

Kur’an’ı Kerim, Allah’ın kelamı ve insanlar için hidayet rehberi olduğundan, ondaki her ifadenin ve her kelimenin ayrı bir anlamı ve önemi vardır. Onda ne bir eğrilik nede bir çelişki söz konusudur. Çünkü o Allah’ın kitabıdır. Allah, dünyevî ve uhrevî yönden insanların yararına veya zararına olabilecek şeyleri kitabında zikretmiş, göndermiş olduğu peygamberler vasıtasıyla gerekli mesajları kullarına iletmiştir. Kullarına düşen ise bu mesajları iyi okumak ve bunlardan gereken dersleri çıkarmaktır.

Kuranda ilahi mesajların insanlara iletilmesinde ve anlaşılmasında kimi zaman renkler kullanılmıştır. Yaşam ve ölüm, umut ve hayal kırıklığı, iman ve küfür, hidayet ve dalalet, sevinç ve üzüntü gibi soyut veya somut birçok hakikat, durum ve olay, renkler vasıtasıyla tasavvurumuza ve idrakimize sunulmuştur.

Kurandaki renkler bizlere kısaca şu mesajları vermektedir:

1. Kur’an’daki renkler, dikkatlerimizi Allah’ın eşsiz yaratıcılığına, tabiattaki estetik ve güzelliğe yöneltir. Allahın her şeyi mükemmel ve kusursuz yarattığını, insanı da en güzel şekilde yaratarak, çeşitli renklerdeki meyveyi, bitkiyi ve hayvanı, onun istifadesine sunduğunun mesajını verir. (Bkz. Nahl,16/13 ve 69, Rum,30/22, Fatır 35/27–28, Enam 6/99, Hacc 22/63)

2. Kur’an, hakiki renk vericinin yalnızca Allah olduğunu en güzel şekilde ortaya koyarak O’nun rengiyle boyanmak gerektiğini ifade eder. “Sibgatullah” deyimi Allah’ın vurduğu boyayı, verdiği rengi ve doğuştan gelen bir inancı, fıtrati ve tevhidi yansıtmaktaydı.(Bkz. Bakara 2/138) M.Hamdi Yazır’e göre bu ifâdeyle bizlere şu mesaj verilmiştir:

“Deyiniz ki, biz, Allah boyası olan ve yaratılıştan gelen iman ile iman ettik, sudan imana, sun’î (yapay) boyaya tenezzül etmeyiz. Allah boyasına bakınız, Allah boyasına! Zira Allah’ın boyasından daha güzel kimin boyası vardır? Maddiyata, tabiata ve bütün kâinata dikkat ediniz. O’nun boyasından daha güzeli var mıdır?”¹⁹⁹

3. Kuran, renklerin varlıkların tanıtıcı ve ayırt edici özellikler olarak insanların işlerini kolaylaştırdıklarını ve onlar için hayati önem taşıdıklarını ima eder. (Bkz. Bakara 2/69)

¹⁹⁹ Yazır, M.Hamdi, a.g.e. I, 516

4. Tabiattaki çeşitlilik ve renklilik insanı tefekküre ve tezekküre sevk etmektedir. Tabiat renklerindeki ahenk ve bu ahengin meydana getirdiği eşsiz güzellik insan gönlünü yumuşatacak niteliktedir. (Bkz. Nahl, 16/13)

5. Kuranda renkler, Allahın varlığının, kudret ve azametinin delillerinden biri olarak zikredilmiştir. Kuran ayetlerinde, renklerin meydana gelmesinin, tabiatın var etmesiyle olmayıp, hür ve irade sahibi bir failin düzenlemesiyle olduğuna delalet var. Renkler dikkatlerimizi bir yandan tabiatın ihtişamına diğer yandan da bu muhteşem görünümü meydana getiren farklılıkların tek kaynaktan neşet ettiğine ve bunu sağlayan yüce kudrete çekmektedirler (Fâtır, 35/27–28)

6. Kuran, renklerle hayatın geçiciliğini, kemalden sonra zevalin olduğunu tasavvurumuza sunar. Canlılığın, tazeliğin, diriliğin ve gençliğin kaybolmasını simgeleyen “*ekininin sararıp solması*” Kur’anın zaman zaman işlediği temalardandır. Bununla, hem insanoğlunun içinde yaşadığı hayatın geçici olduğu hatırlatılmakta, hem de muhatapları bu oluşumun arkasındaki varlığa, O’nun kudret ve azametine, ezeli ve ebedi olduğu inancına götürmektedir. Hayat ve ölüm, ikisinin de aynı kudretin ellerinde olduğu vurgulanmaktadır. (Bkz. Zümer 39/21, Hadid57/20, A’la 87/5)

7. Kur’an, renklerle mümin ve kâfirlerin âhiretteki durumlarını ikili bir anlatım içinde sunar. O gün bazı yüzlerin ağaracağını, bazı yüzlerin de kararacağını, yani bazı kişilerin sevineceği ve bazılarının da üzüleceği belirtilmiştir. Böylece insanın karşılaşacağı muhtemel iki akibetine dikkat çekilmiş, insana muhasebe yapma fırsatı verilmiştir.(Bkz. 3/Alî İmran, 106–107)

8. Renkler bazen de, inkârcıların ve günahkârların mahşerdeki durumlarını, yüzlerindeki hüznün ve dehşeti, içinde buldukları ruhi bunalımı belirtmek için kullanılmıştır. (Bkz. Taha 20/102)

9. Bazen de renklerle kıyametteki sahneyi ve sıkıntılı durumu tasavvurumuza sunmaktadır.(Bkz. Müzemmil 73/17, Karia 101/5)

10. Renklerle, kimi zaman, mükâfat yurdu olan cennet ve cennetteki nimetler vasfedilmiştir. Cennet ehlinin buldukları ortamın ve giydikleri libasın güzellikleri, cennetteki şarabın lezzet ve berraklığı, cennetteki eşlerin(hurilerin) fiziki güzellikleri bu nimetlerden bazılarıdır. (Bkz. Kehf 18/31; İnsan 76/21; Rahman 55/64 ve 76, Saffat 37/46 ve 49)

11.Bazen de renklerle azap yurdu olan cehennem tasvir edilmiştir. (Bkz. Mürselat 78/33)

12. Eşsiz güzellikleriyle doğal çevre ve doğadaki renk ve çeşitlilik insanlık için büyük önem taşımaktadır. Doğada mükemmel bir ekolojik denge mevcuttur. Kur'anın renklerle verdiği en önemli mesajlardan birisi bu dengeye dikkatimizi çekmesidir. Kur'anda, *مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ* - *farklı renkler ve türler*' tabirinin sık kullanılmış olmasından bu ekolojik dengenin bozulmaması ve biyolojik çeşitliliğin korunması gerektiğini anlıyoruz. (bkz.Nahl 16/13-69; Zümer, 39/21)

SONUÇ

Renkler, nesne ve olayları tanıma, tanıtmaya ve bildirmede insanların kullandığı en belirleyici unsurlardandır. Her varlığın ayrı bir rengi vardır.

Renk olgusu, varlık dünyamızın en ayrılmaz elemanlarından birisidir. Renkler hem insanların çevrelerini tanımaları hem de diğer canlıların yaşamlarını sürdürmeleri için önemli unsurlardır.

Martin Lings, “Renkler, bu dünyada bize ‘Gizli Hazine’ servetine tanıklık taşımak ve onun herhangi bir olumsuz anlamda kesinlikle ‘tekdüze’ olmadığını doğrulamak üzere verilmişlerdir” der.²⁰⁰

Allah doğadaki her şeyi, yerli yerinde, bir düzen ve ahenk içinde yaratmıştır. Üstelik her şeyi insanın hizmetine ve istifadesine sunmuştur. Masmavi gökyüzü, rengârenk çiçekler, yemyeşil ağaçlar ve otlar, geceleyin karanlık içindeki dünyamızı aydınlatan ay ve yıldızlar ve daha birçok güzellik ve letafet Allah’ın sanatının yansımalarıdır. Böceklerden kuşlara, bitkilerden balıklara kadar tüm canlılarda kusursuz bir sanat sergilenmiştir. Kuşkusuz bu sanat, tüm canlıların yaratıcısı olan Allah'a aittir.

Kuranı Kerim’e baktığımızda yer yer renklerin ve renk ifadelerinin geçtiğini görürüz.

Kur’an-ı Kerim’de yer alan renkler, bazen Allahın sonsuz kudretine, engin rahmetine ve tabiatta zuhur eden eşsiz sanatına delalet ederler. Bazen de renklerle yaşam ve ölüm, umut ve hayal kırıklığı, iman ve küfür, hidayet ve dalalet, sevinç ve üzüntü gibi durumlar ifade edilir.

Kuran-ı Kerim’i incelediğimizde, bazen siyah, beyaz, sarı ve yeşil gibi doğrudan temel renklerin, bazen de gece, gündüz, ışık ve karanlık gibi dolaylı yönden renk ifade eden kelimelerin kullanıldığını görürüz.

Kuran’da “Renk” kelimesinin karşılığı olarak “levn-لَوْنٌ” kelimesi kullanılır. Levn’in çoğulu “elvân-ألْوَانُ”dır.

Renk kelimesi Kur’an’da dokuz yerde geçmekte ve genellikle ihtilaf (اختلاف) ve muhtelif (مختلف) kelimeleriyle beraber kullanılmaktadır. Bu ayetlerde renkler, Allah (cc) ‘ın sonsuz kudretine delalet ve insanın kevnî hakikatleri tefekkür etme amacına yöneliktir.

²⁰⁰ Lings, Martin, *Simge ve Kökenörnek*, Çev. Süleyman Sahra, Hece Yay. Ankara. s.50.

Kuranda renk anlamındaki başka bir kelime de sığ kelimesidir. Boya anlamındaki bu kelime, Kuran-ı Kerim'de iki ayette geçer.

Kur'an-ı Kerim'de beyaz, siyah, yeşil, sarı, kırmızı ve mavi olmak üzere altı temel renk geçmektedir. Bu temel renklerin dışında renk anlamını veren bazı farklı ifadeleri de görmekteyiz.

Beyaz ve siyah, Kuranda en geniş şekilde yer alan renklerdir. Bu renklerin bazen tek başına bazen de bir karşıtlık havası içinde zikredilmişlerdir.

Kuran-ı Kerimde, türevleriyle beraber sekiz yerde geçen yeşil renk, doğadaki canlılığın ve güzelliğin, cennetin ve cennette giyilecek elbiselerin rengi olarak geçmektedir.

Sarı renk, Kuranda toplam beş ayette geçmektedir. Bunların birinde, bir ineği niteleyen sarı için, insana sürur veren, iç açıcı, bir renk diye söz edilir. Bir ayette de cehennem için vasfı olarak geçer. Diğer ayetlerde ise hastalık, ölüm, canlılığın sona ermesi gibi negatif delaletlere sahip ve dünya hayatının durumunu sembolize eden bir renk olarak yer almıştır.

Bilinen lafızla Kuran'da sadece bir yerde geçen kırmızı renk, tabiattaki renkliliğe ve çeşitliliğe dikkat çekerek, Allahın kudret ve azametine delalet eder.

Kur'an'da bir yerde, (Tâhâ Suresi 102. ayetinde) geçen mavi renk, günahkârların haşirdeki durumlarını, yüzlerindeki hüznü ve dehşeti, içinde buldukları ruhi bir bunalımı yansıtmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de doğrudan zikredilen ve bildiğimiz renk kelimelerinden ayrı olarak renk ifade eden veya renk çağrıştıran bazı kelime ve ifadeleri de görmekteyiz.

EKLER

TABLO 1: “Levn/Renk” Kelimesinin Geçtiği Ayetler

<u>Kelime</u>	<u>Sure:</u>	<u>Ayet:</u>	<u>Nitelenen varlık</u>
لَوْنُهَا	Bakara	69	İnek (بقرَة)
لَوْنُهَا	Bakara	69	İnek(بقرَة)
أَلْوَانُهُ	Nahl	13	Bitki-Ekin(نبات-زرع)
أَلْوَانُهُ	Nahl	69	Şarab-bal(شراب)
أَلْوَانِكُمْ	Rum	22	İnsanlar(الناس)
أَلْوَانُهَا	Fâtır	27	Meyveler(ثمرات)
أَلْوَانُهَا	Fâtır	27	Yollar (جُدُد)
أَلْوَانُهَا	Fâtır	28	İnsanlar-canlılar-hayvanlar (الناس الدوابّ أنعام)
أَلْوَانُهُ	Zümer	21	Ekin(زرع)

TABLO 2: “Beyaz” Rengin Geçtiği Ayetler

<u>Kelime</u>	<u>Sûre:</u>	<u>Âyet:</u>	<u>Nitelenen varlık</u>
الأبيض	Bakara	187	İplik (خَيْطٌ), (sabahın aydınlığı kastedilmiştir)
تَبَيَّضُ	Âl-i İmran	106	Yüzler (وُجُوهُ)
أَبْيَضَّتْ	Âl-i İmran	107	Yüzler (وُجُوهُ)
بَيْضَاءَ	A'raf	108	El (يَدٍ)
وَأَبْيَضَّتْ	Yûsuf	84	Göz (عَيْنٌ)
بَيْضَاءَ	Tâhâ	22	El (يَدٍ)
بَيْضَاءَ	Şuara	33	El (يَدٍ)
بَيْضَاءَ	Neml	12	El (يَدٍ)
بَيْضَاءَ	Kasas	32	El (يَدٍ)
بَيْضٌ	Fatır	27	Yollar (جُدُدٌ)
بَيْضَاءَ	Saffat	46	İçki-kadeh (كَأْسٍ)
بَيْضٌ	Saffat	49	Huriler-(هُنَّ zamirinin delaleti)

TABLO 3: “Siyah” Rengin Geçtiği Ayetler

<u>Kelime:</u>	<u>Sure:</u>	<u>Ayet:</u>	<u>Nitelenen varlık:</u>
الْأَسْوَدِ	Bakara	187	الْخَيْطِ – iplik (gecenin karanlığı)
وَتَسْوَدُّ	Âl-i İmrân	106	وَجُوهٌ - yüzler
اسْوَدَّتْ	Âl-i İmrân	106	وَجُوهٌ - yüzler
مسودا	Nahl	58	وجه - yüz
سُودٌ	Fâtır	28	عَرَابِيبٌ – yollar, katmanlar
مسودة	Zümer	60	وَجُوهٌ - yüzler
مُسَوِّدًا	Zuhrûf	17	وجه - yüz

TABLO 4: “Yeşil” Rengin Geçtiği Ayetler

<u>Kelime</u>	<u>Sûre:</u>	<u>Âyet:</u>	<u>Nitelenen varlık</u>
خضرا	Enam	99	نبات - bitki
خضر	Yusuf	43	سنبلات - başaklar
خضر	Yusuf	46	سنبلات - başaklar
خُضْرًا	Kehf	31	ثِيَابًا - elbise
مخضرة	Hacc	63	الأرض - yeryüzü
الْأَخْضَرِ	Yâsin	80	الشَّجَرِ - ağaç
خُضْرٍ	Rahmân	76	رَفْرَفٍ - yastık
خضرا	İnsân	21	ثِيَابٍ - elbise

TABLO 5: “Sarı” Rengin Geçtiği Ayetler

<u>Kelime</u>	<u>Sûre:</u>	<u>Ayet:</u>	<u>Nitelenen varlık:</u>
صَفْرَاءُ	Bakara	69	inek - بَقْرَةٌ
مُصَفَّرٌ	Rûm	51	ekin(هـ) zamirinin delaleti)
مُصَفَّرًا	Zümer	21	ekin- زَرْعٌ
مُصَفَّرًا	Hadid	20	bitki- نَبَاتٌ
صَفْرٌ	Murselât	33	develer - جِمَالٌ

TABLO 6: “Kırmızı” Rengin Geçtiği Âyet

<u>Kelime</u>	<u>Sûre:</u>	<u>Âyet:</u>	<u>Nitelenen varlık:</u>
حُمْرٌ	Fâtır	27	yollar, katmanlar - جُدُدٌ

TABLO 7: “Mavi” Rengin Geçtiği Âyet

<u>Kelime</u>	<u>Sûre:</u>	<u>Ayet:</u>	<u>Nitelenen varlık:</u>
زُرْقًا	Tâhâ	102	günahkârlar- مُجْرِمِينَ

BİBLİYOGRAFYA

- Abduh, Muhammed**, *Tefsir'ül Menar*, Dâr'ul Menar, Kahire, 1947.
- Ahmed b. Hanbel**, *Müsned*, Çağrı Yay. İstanbul, 1992.
- Âlûsî, Şihabeddin es-Seyyid Mahmud**, *Rûhu'l-Meânî*, Beyrut, 1985.
- Âlûsî, Şihabeddin es-Seyyid Mahmud**, *Rûhu'l-Meânî*, Dar'u İhya'uTüras el-Arabiyye, Beyrut, tsz.
- Ana Britannica**, Genel Kültür Ans. Hürriyet, Ana Yay. 1993.
- Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, tdkterim.gov.tr.
- Buhari, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail**, *Sahih*, Çağrı Yay. İstanbul, 1992
- Büyük Ansiklopedi**, Milliyet, 1991.
- Büyük Larousse Sözlük Ve Ansiklopedisi**, Gelişim Yay. İstanbul, 1986.
- Cebecioğlu, Ethem**, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yay. İstanbul, 2005.
- Dini Kavramlar Sözlüğü**, DİB Yay. Ankara, 2006.
- Diyanet Aylık Dergi**, Ocak, 2008.
- Durmuş, Mitat**, *Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirlerinde Işık ve Renk Unsuru*, Türkoloji, Ankara 2001.
- Ebu Davud**, *Sünen'ü Ebû Davud*, el- Mektebetu's Şâmile, el- İsdaru's Sani.
- Ebu'l Hayyan**, *Bahru'l Muhit*, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, 1993.
- Ebu's Suud**, *İrşadu'l Akli's Selim*, Mektebetur-Riyazi'l Hadise, Riyad, tsz.
- El- Muncid**, *Fi'l-Lugati ve'l-Edebi ve'l-İlmi*, Kasüleykiye Matb. Beyrut, 1956
- Er-Râzî, Muhammed b. Ebî Bekr**, *Muhtâru's-Sihâh*, Beyrut, 1995.
- Esed, Muhammed**, *Kur'an Mesajı*, İşaret Yay. Yeni Şafak, 1999.
- Es-Sabûni, Muhammed Ali**, *Safvetü't-Tefâsir*, Ensar Neşriyat. Tsz.
- Gümüshanevî, Ahmed Ziyauddin**, *Ramuz El-Ehadis* Pamuk Yay. İstanbul, 1996.
- Hakim, Müstadrek, 'ala Sahihayn**, El Mektebet's Şamile, el İsdaru's Sani.
- Harun Yahya**, *Allah'ın Renk Sanatı*, Vural Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Hayreddin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş**, *Kur'an Yolu, Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yay. Ankara, 1985.
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/renk>.
- İbn Arabî**, Muhyeddin, *Tefsir'ü İbn-i Arabî*, Dar Sader, Beyrut, 2002.

- İbn Aşûr**, *et-Tahrir ve't-Tenvîr*, Daru't Tunusiyye, Tunus, 1984.
- İbn Cinni**, *el- Haşa'ış*, Daru'l Hüda, Beyrut, tsz
- İbn Ebi Hatim**, Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Razi, *Tefsir'ü İbn Ebi Hatim*, Mektebet'ü Mustafa el-Baz, Mekke-Riyad,1997.
- İbn Kesir**, E. Fida, İsmail, *Tefsiru'l Kur'ani'l-Azim*, Müessesese el- Kurtube, Kahire, 2000.
- İbn Mace**, *Sünen*, el- Mektebetu's Şamile, el- İsdaru's Sani.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükarrem**, *Lisânu'l-Arab*, Dar'u Sadr, Beyrut, tsz
- İbrahim, Muhammed Ali**, *el-Elvan fi Şi'ri'l Arabî Kable'l İslam*, Trablus, 2001.
- İmam Şârâni**, *Muhtasaru Tezkireti-l Kurtubi*, Bedir Yayinevi, 1980.
- İskenderzade, Lale Avşar**, *Dede Korkut Türk Plastik Sanatlara Yansıması*, SÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.17, 2007.
- İslam Ansiklopedisi**, TDV, İstanbul, 2007.
- Kılıç, Sadık**, *Kur'an Sembolizmi*, Kılıç Kitabevi Yay. İstanbul, 1991.
- Kurtubi**, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yayınları, İstanbul 1996.
- Kurtubi**, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Müessesetü'r Risale, Beyrut, 2006.
- Lings, Martin**, *Simge ve Kökenörnek*, Çev. Süleyman Sähra, Hece Yay. Ankara. 2003.
- Malik**, *Muvatta*, el- Mektebetu's Şamile, el- İsdaru's Sani.
- Mennan, Zeynep**, *Günlerin Köpüğünde Renkler ve Çağrıştırdıkları*, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, 2002, Cilt: 19, S. 2, s.85.
- Mevlânâ, Celâleddin-i Rûmî**, *Mesnevi*, Akçağ Yay. İstanbul, 2007.
- Mu'cemu'l-Vasît**, Mısır Arap Dili Akademisi, Kahire, tsz.
- Müslim**, *Sahihi Müslim*, el- Mektebetu's Şamile, el- İsdaru's Sani.
- Nesai**, *Sünen'ül Kübra*, el- Mektebetu's Şamile, el- İsdaru's Sani.
- Okçu, Abdülmecit**, *Kur'an'da Renkler*, AÜ İlâhiyat Fak. Derg. S. 28, Erzurum, 2007.
- Razî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer**, *Mefâtihu'l-Gayb*, Darü'l Fikr, Beyrut, 1981.
- Razî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer**, *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-Kütübi'l-Arabiyye, Tahran, tsz.

- Serin, Rahmi**, *İslâm Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler*, Petek Yay. İstanbul, 1984.
- Sezer, Sennur**, *Renklerin ve Simgelerin Gücü*, Evrensel Kültür, S. 87, İstanbul, 1999.
- Suyuti, Celaleddin**, *Durru'l Mansur Fi Tefsir'il Me'sür*, Hecer, Kahire, 2003.
- Seyyid Kutub**, *Fi Zılali'l-Kur'an*, Çev. M. Emin Saraç, Madve Yay. İstanbul.
- Seyyid Kutub**, *Fî Zılâli'l-Kur'an*, Dâru's- şurûk, Kahire, 1988
- Şahinler Necmettin**, *Siyah Ve Yeşil, Kur'ân'da Renk Sembolizmi*, İnsan Yay. İstanbul, 1999
- Şamil İslam Ans.** Akit Gazetesi, 2000
- Tabatabai, Muhammed Hüseyin**, *El-Mîzân Fî Tefsîr-il Kur'ân*, Çev. Vahdettin İnce, Kevser Yay. tsz
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr**, *Câmiu'l Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, Daru'l Hicr, Kâhire 2001
- Tatçı, Mustafa**, *Yunus Emre Dîvânı*, Akçağ Yay. Ankara, 1991
- Temel Britannica**, Hürriyet, Ana Yay. 1993.
- Tirmizi, Sünen'üt Tirmizi**, el- Mektebetu's Şamile, el- İsdaru's Sani.
- www.psikolojisayfam.com/renklerin-etkileri/renklerden-nasil-etkileniriz.html (13.02.2008).
- Yazır, Muhammed Hamdi**, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul, 1979.
- Yeni Rehber Ansiklopedisi**, Türkiye Gazetesi Yay. İstanbul, 1983.
- Yeni Türk Ansiklopedisi**, Ötüken Neş. İstanbul, 1985.
- Yıldırım, Ali**, *Renk Simgeciliği ve Şeyh Galib'in Üç Rengi*, Millî Folklor Dergisi, 2006.
- Zeccac, Ebi İshak İbrahim b. Sırrî**, *Meâni'l Kur'an ve I'rabuhü*, Alemü'l Kütüb, Beyrut, 1988.
- Zemahşeri, Carullah Ebi Kasım Mahmud b.Ömer**, *El-Keşşaf*, Mektebet'ü Âbikân, Riyad,1998.

ÖZET

Tezimiz, bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında renk kavramı, renklerin mahiyeti ve renklerin kültürümüzdeki yeri ve önemi üzerinde durduk. Bu bağlamda, renk nedir? sorusuna cevap aradık. Renklerin oluşabilmesi için gerekli olan koşulları sıraladık. Renklerle ilgili, eski kültür ve medeniyetlerden, edebiyat ve tasavvuf geleneğimize, atasözlerimizden ve Hz peygamberin hadislerinden kısaca örnekler sunduk.

Birinci bölümde ise, Kur'an'da yer alan belli başlı renkleri ve bu renklerin geçtiği ayetlerdeki tahlillerini yapmaya çalıştık. Bu amaçla, önce Kuranda geçen renk anlamındaki kelimeleri, ardından da, Kuranda yer alan belli başlı renkleri ve bu renklerin yer aldıkları ayetleri araştırdık. Ayetlerde geçen renk ifadeleri ile ilgili gerek müfessirlerimizin ve gerekse konuyla ilgili değerli çalışmaları olan akademisyenlerimizin görüşlerine zaman zaman yer verdik.

İkinci bölümde, ilk önce, renk ifade eden veya renkle yakın ilişkisi olan diğer bazı kelime ve ifadeler üzerinde durduk. Daha sonra, Kur'an'ın renklerle verdiği mesajlara dikkat çekerek renk ifadelerinin yer aldığı âyetlerden çıkarabileceğimiz dersleri ve alabileceğimiz mesajları sıraladık

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Renk, Boya, Kelime, Tahlil, Siyah, Beyaz, Yeşil, Sarı, Kırmızı, Mavi

ABSTRACT

Our thesis, consists of an introduction and two sections.

In the introduction, we presented to concept of color, the nature of colors, and the importance colors in our cultur's place. In this context, we looked for the answer to the question "what is color?" And we enumerated the necessary conditions for formation the colors. And we present briefly examples about the old culture and civilization, our literature and mysticism tradition, our preverbs and Hadith of the Ours Prophet.

In the first chapter, We tried to make analysis of the main colors in the Quran and analysis colors in these verses. For this purpose, we investigated the main colors in the Koran verses, then, we investigated to verses of colors located in. And sometimes we have included the views of our commentators (Mufassir) and opinion of academicians have valuable work with subject.

In the second section, firstly we worked on some words and expressions denoting of colors or close relationship with them. Afterwards, we draw attention to the message of the Quran with colors and we can take lessons to extracted from the verses and here are we can get messages.

Key words:

Qur'an, color, paint, word, Analysis, Black, White, Green, Yellow. Red, Blue